

Neakivaizdinis VILNIUS

Akivaizdžios ir slaptos
Vilniaus tylos

Gal lėčiau?
Fermentacijos kultūra

Atostogos
Valakampių vilose

2026 vasara

Nr. 30

**Aušros Vartų
sodas**

(p. 4)

• **Vynuogynas**

(p. 9)

• **Žygimantų
gatvė**

(p. 10)

• **Žygimantų gatvės
namo Nr. 10
kiemas**

(p. 14)

• **E. Scinsko
meno galerija**

(p. 15)

• **Vilniaus šv.
Jonų bažnyčios
varpinė**

(p. 23)

• **Šv. Ignoto
gatvė**

(p. 23)

• **Kalnėnai
kaip kurortas**

(p. 24)

• **Ragučio
akmuo**

(p. 29)

• **„Žalia žąsis“**

(p. 29)

• **Meditavimo
centras
Jeruzalėje**

(p. 30)

30-tas, jubiliejinis, „Neakivaizdinio Vilniaus“ žurnalo numeris – ir būtent vasarą! Stabtelime pasidžiaugti, kokį kelią nuėjome, ir renkamės PAUZĖS temą. Vasarą mieste daugiau tylos nei triukšmo. Pauzė – ir emocinis saugumas, prieglobstis dalyvaujant malniose veiklose, pertrauka savose vietelėse.

Jubiliejus irgi pauzė, ją patirti keliaujame į Aušros Vartų sodą. Čia augino vaistažolės ir gėles basieji karmelitai, vėliau viską paslėpė šiukšlių sluoksnis, o dabar atkurtame sode netgi žaliuoja vynuogės. Nurimę ir susimąstę pėdiname link Žygiantų gatvės – pamatysime namą Nr. 10, kuris toks ypatingas, kad gyventojai buvo susirinkę švęsti jo šimtmetį.

O ar mokate pagauti išskirtinį kadra per pietų pertrauką? Tuo metu istorijos profesorė pasakoja apie dešimtmečius trukusias pauzes, po kurių dėl okupacijos iš Vilniaus universiteto pašalinti studentai gauna atminties diplomus.

Mūsų širdys mielai pasiklysta Vilniaus gamtos salose, bet štai pažiūrėti į miestą kaip į kurortą – šis tas naujo! O kaip

apkabinti tylą mieste? Sekame paskui medituoti mokačius vilniečius. Atsiduriame ir Užupyje – tarsi atskirame meno kūrinyje. O paskui važiuojame į pliažą Valakampiuose – ten savo viloje atostogavo Šlapeliai, ten yra net kino studija.

Bet šiaip tai Vilnius užaugo *ant raugo!* Ragaujame girą, kombučią ir net ruošiamės kimči festivaliui mieste. O pasiilgę spalvų ir dinamikos, keliaujame per Vilniaus gėlynus – kraštovaizdžio architektė pasakoja, kaip jie buvo kuriami.

Yra ir kitas miestas. Lyg parkas, lyg kapinės. Architektūros tyrėja ir istorikė nusiveda į Rasų kapines, kurios primena anglišką parką. Iš Rasų keliaujame į „Jaunimo liniją“ ir aiškinamės, kodėl savanoriams reikia išmokti daryti žinojimo pauzes.

Pūkšt į ežerą... Į Gelūžę, o gal į Raistelijų? Vaikų draugas Neakivaizdinukas jau paruošė naują užduotį! „O kas, jeigu vasaros saulės įkaitintame mieste ištirptume ir sutekėtume į vieną didelį ramybės ežerą?“ – svarstome piešdami komiksą. Gal būtų visai smagu?

Lyg ramybe alsuojanti Viduramžių sala

Arnas Šarkūnas
Tekstas ir nuotraukos

4

Nors atvertas tik pernai, tačiau atrodo, lyg alsuotų XVIII amžiaus dvasia – toks pirmas jausmas vos tik užsukus į Aušros Vartų sodą, vis dar saugomą miesto gynybinės sienos. Negalėtum net pagalvoti, kad jis ilginiui sunyko, net tapo statybinių atliekų išpylimo vieta. Dabar sodas atkurtas laikantis senosios vienuolynų sodų tradicijos ir priima ieškančius ramybės skubančiame mieste.

Paslėpta vieta

Galėtum pasakyti, kad šis sodas – lyg slapta žalumos oazė Vilniaus senamiestyje. Dalį medžių galima įžvelgti nebent pro sodą nuo gatvės skiriančios gynybinės sienos, menančios dar XVI amžių, šaudymo angas. O norint apsilankyti, gali tekti ir paklaidžioti – daryti nemažą lankstą ir nerti per kelis kiemus šalia Šv. Teresės Avilietės bažnyčios, kuri prisišliėjusi prie Aušros Vartų koplyčios.

Praėjęs per kelis neišvaizdžius kiemus
nustemi – prieš akis žavus, išpuoselėtas,
įvairiausios augmenijos, uogų ir gėlių pilnas
sodas. Netikėtu rakursu atsiskleidžia Aušros
Vartų šventovė ir kitos bažnyčios, ramiai iš
fontano čiurlena vanduo, o idilišką tylą

Šį atkurto Aušros Vartų sodo fragmentą atpažintų ir
prieš šimtus metų gyvenę vienuoliai.

Sėdėdama prie fontanėlio pagalvoju: buvo laikai, kai čia ilsėdamiesi rymodavo vienuoliai.

sudrumsčia nebent varpų gausmas. Tinklaraščio „Check in Lithuania“ autorė Diana Geideikytė-Jakutienė atvirauja, kad kaskart čia atsidūrusi jaučiasi lyg Viduramžių saloje ar lyg rašytojos Frances Hodgson Burnett romano „Paslaptingas sodas“ pagrindinė veikėja, atradusi nuo pasaulio paslėptą vietą.

„Norisi paliesti senosios gynybinės sienos mūrą – juk labai seniai kitoje šios sienos pusėje buvo užmiestis. Dabar gi dūzgia per šimtmečius užaugusio Vilniaus gatvės. Kaip stipriai viskas pasikeitė. Sėdėdama prie fontanėlio pagalvoju: buvo laikai, kai čia ilsėdamiesi rymodavo vienuoliai. Įdomu, apie ką jie galvodavo? Kokias knygas čia skaitė?“ – įspūdžiais dalinasi tinklaraštininkė.

Sodo teritorija – iš rankų į rankas

Anksčiau kiekvienas vienuolynas turėjo sodą su iš Vakarų Europos atsineštomis dogmomis, spalvose, augaluose ir geometrijoje užkoduotais simboliais. Tai stipriai veikė ir bendrą miesto vaizdą.

Aplinkinius pastatus ir šį sodą ilgai kūrė, jame dirbo, prižiūrėjo gėles, augino daržoves, vaisius, vaistažoles ir prieskoninius augalus Lietuvos didikų remiami basieji karmelitai. Jie čia apsigyveno lygiai prieš keturis šimtmečius ir ilgai buvo laikomi vienais asketiškiausių, net nevalgydavę mėsos.

◄ Atkurtas sodas labiausiai primena vidinį vienuolyno sodą. Kryžiaus formos alėjos jį padalija į keturias dalis.

Vis dėlto nuo visuomenės neužsidarė: dirbo mokyklose, vadovavo parapijoms.

Deja, šią ramybės oazę sutrikdė politinės permainos. Po XIX amžiaus vidurio sukilimų vienuolynas, kuris buvo tapęs dvasinės ir kultūrinės rezistencijos vieta, uždarytas, pertvarkytas į mergaičių mokyklą. Vėliau trumpam grąžintas karmelitams, o prasidėjus sovietinei okupacijai jame įsikūrė Vilniaus inžinerinis statybos institutas. Pastatai Vilniaus arkivyskupijai grąžinti jau atkūrus nepriklausomybę – iš vieno pastato buvo likę kone griuvėsiai, o sodo nė kvapo, tik duobėta žolė.

Tarp šiukšlių – ir Romos imperijos monetos

Sodo atkūrimo idėją Vilniaus šv. Teresės parapijos klebonui Kęstučiui Latožai padiktavo studijos Romoje, kur mėgdavo pravedinti galvą po paskaitų nedideliuose parkeliuose, prie bazilikų žaliuojančiuose gražiuose kiemeliuose, gėlynuose ir soduose. Anksčiau prisidėjęs prie Vilniaus Kalvarijų Kryžiaus kelio atstatymo, prieš dešimtmetį paskirtas į dabartinę parapiją, iškart pradėjo dėlioti seniai dingusio sodo atkūrimo planus.

Jį nustebino, kad šios vietos nepakeitė Vilnių randais išmarginę karai, sako, „tikinčiam žmogui tai gali atrodyti lyg stebuklas. Sprogdinimai, gaisrai, bet gynybinė siena ir aplinkiniai pastatai išliko.“ Juk kitapus Aušros vartų po karo dėl padarytos žalos buvo nugriautas ištisias kvartalas.

„Man, kai dar buvau jaunas kunigėlis, klebonas pasakė, kad atėjus į naują vietą svarbu nepamiršti kliūnančių daiktų. Juk vėliau apsibranti ir nebepastebi. Visada maniau, kad mūsų pareiga yra atkurti, kas buvo sukurta gražaus ir turi išliekamąją vertę. Pagalvojau ir apie

čia gyvenančius bendradarbius, kurie turėtų erdvę meditacijai ir maldai“, – apsisprendimą paaiškino dvasininkas.

2022-aisiais prasidėjo ir dvejus metus trukusieji archeologiniai tyrimai bei vietos valymas: teritorija buvo išžvalgyta, atlikti bandomieji kasinėjimai. Paaiškėjo, kad zakristijos langus siekiančios žemės – maždaug trijų metrų aukščio statybinių atliekų, kurios čia buvo vežamos iš viso senamiesčio, sluoksnis. Detaliam patikrinus žemę, rasta apie 6 tūkst. radinių, dabar saugomų Nacionaliniame muziejuje. Tarp jų – ir Napoleono kariuomenės kareivių sagos, muškietų šoviniai, šukos ir monetos, kurių seniausia mena antrą mūsų eros amžių, Romos imperijos laikus.

Prisikasus iki nejudinto šviesaus smėlio sluoksnio, prasidėjo metus trukę sodo atkūrimo darbai. Sodo projektas sukurtas pagal 1808 metų Vilniaus žemėlapij, piešinius ir kitus ne itin detalius dokumentus, kuriuose sužymėtas jo išdėstymas ir paminėtos augalų lysvės. Tačiau galutinis rezultatas itin artimas buvusiam Karmelitų vienuolyno sodui ir gilioms viduramžių vienuolynų tradicijoms.

Detaliam patikrinus žemę, rasta apie 6 tūkst. radinių, dabar saugomų Nacionaliniame muziejuje.

Auga ir vynuogynas

Prie šio sodo atkūrimo prisidėjusi krašto-vaizdžio architektė Jurga Silvija Večerskytė, kuri dirbo ir prie Bernardinų, Reformatų bei Misionierių sodų projektu, įsitikinusi, kad j

šiandieną laiko mašina persikėlę vienuoliai šią erdvę tikrai atpažintų, nes kiemelio plotas išliko toks pat: „Šis atkurtas vienuolyno kiemelis ir jo erdvė – lyg maža replika to, ko kažkada buvo labai daug.“

Pašnekovė pabrėžia, kad atkuriant vietas ir pastatus visada įsikiša dabartinio žmogaus matymas. Todėl nebuvo atkurta mūrinė altana, skirta pasislėpti nuo saulės ar lietaus, – mažas statinys su medinėmis grotelėmis. Nebėra ir jėjimo į Aušros Vartų koplyčią iš sodo, nebeauginamos daržovės ir vaistažolės. Archeologinių tyrinėjimų metu atrastus kolonų pamatus dabar simbolizuoja koloniniai augalai.

Visa kita – lyg prieš šimtus metų. Pažintį su sodu, praėjus medžių paunksnė, galima pradėti aukščiausioje jo vietoje – prisėdus visai šalia senovę menančios gynybinės sienos. Ją, įsitaisius ant suoliuko, galima pasiekti tiesiog ranka ir įsivaizduoti, kokią svarbą ji miestelėnų saugumui turėjo anksčiau. Kiek žemiau – žalieji plotai su žydinčiomis gėlėmis ir įvairiaisiais augalais, kurie pasirinkti neatsitiktinai: kad kiekvieną metų sezoną būtų žalumos ir kiekvienas augalas būtų susijęs su Biblija ir senaisiais tekstais. Pavyzdžiui, skastybę simbolizuoja lelijos, nusižeminimą ir klusnumą – žibuoklės, o Švč. Mergelę Mariją – rožės. Pastarosios turi ir kitą reikšmę – praneša apie čia pat augantiems vynuogynams gresiančias ligas.

„Vynuogių auginimas – mano hobis, pats atrinkau 22 skirtingas, bibliinį motyvą turinčias veisles, pavyzdžiui, ‘Šventasis Kryžius’, ‘Tikėjimas’, ‘Marija’, ‘Estera’. Stengiausi parinkti tokias, kurios būtų atsparios ligoms, nes aš čia amžinai nebūsiu ir negalėsiu jų visada prižiūrėti“, – kalba K. Latoža.

Kitoks nei kitos miesto erdvės

J. S. Večerskytė pabrėžia, kad ši vieta – ištis išskirtinė. Ji šalia gynybinės dienos ir Aušros vartų, čia pat Vilniaus ir bazilijonų vienuolyno teritorija, krikščionių vienuolynas su bažnyčia, stačiatikių vienuolynas: „Tiek vienoje vietoje esančių skirtingų konfesijų, kurios ribojasi tvoromis ir visos sugyvena, yra unikalumas. Tai tolerancijos, kurios šiais laikais taip trūksta, pavyzdys.“

Jei anksčiau vienuolynų sodai turėdavo praktinės naudos (juose būdavo auginamas maistas), tai dabar jie – tik dvasinės atgaivos vieta. Geriausiai tam tinka žemiausiai esanti sodo vieta, kurioje – jau minėtos rožės, vynuogynai ir ramybės suteikiantis vandens čiurlenimas. Ideali vieta pamąstyti ar atsisėdus paskaityti knygą. Niekur neskubant užsimiršti, o apie tai, kad esi Vilniaus senamiestyje, primena tik kas valandą gaudžiantys varpai. Norint išlaikyti tokią

idilę egzistuoja griežtos taisyklės – lankytis leidžiama kasdien nuo 8 iki 20 valandos, kai sodas jaukiai apšviečiamas, būtina laikytis rimties ir tvarkos, nevedžioti augintinių, nerengti iškylių.

„Svarbu, kad projektuose atsispindėtų vietos dvasia, atėjus į vietą nebūtų jausmo, jog ji lyg koks *balioninis* projektas, nuleistas iš *instagraminių* vizualizacijų“, – įsitikinusi kraštovaizdžio dizainerė.

K. Latoža antrina, kad kiekvienas sodas unikalus ir savitas. Ir tokio kaip šis nėra matęs nei Lietuvoje, nei Italijoje. O jo didžiausia svajonė, jog šis sodas pagelbėtų kuriant gražesnius santykius tarp žmonių. Tai klebonas jau mato kasdien – čia nuolat ateina pasivaikščioti šeimos su vaikais, jaunavedžiai nori pasidaryti gražių nuotraukų, kiti užsuka pailsėti ir pabūti su savo mintimis. Sodas jam atrodo ypatingas: „Tai vienas gražiausių žiedų Vilniaus gėlių puokštėje.“

9

Čia rasite 22 vynuogių veisles, kurių pavadinimai susiję su Biblija.

Žygimantų gatvė – ir riba, ir jungtis

Jurgita Ogulevičiūtė-Guehlke
Medilės Šiaulytės iliustracijos

10

Trumpa kelio atkarpa, išsilenkianti palei Nerį, prisodrinta kontrastų. Judri gatvė automobiliams įsibėgėti tarp dviejų tiltų arba rami krantinė, kurioje gaivinančios pauzės ieško triukšmo išsvarginti miestiečiai.

Praeityje išblukusi vešlių medžių alėja kilmingiesiems „flanyrintojams“ arba demokratiška ateitis, žaižaruojanti spalvomis, idėjomis ir muzikos garsais. Pilka šaltų plytelių ir beveidžio asfalto juosta arba žaliai pulsuojanti kiemo oazė.

Nuo grafienės rūmų iki našlaičių prieglaudos, nuo progresyvios mokyklos iki abstraktaus meno galerijos... Tiek visko čia būta ir vis dar yra. Ši kairiajame Neries krante nė kilometro neužimanti gatvė atrodo lengvai aprėpiama. Nė neįtartum, kad ji gali kelti tiek prieštarų minčių, prisiminimų ir jausmų.

Žygiantų gatvė buvo mėgstama damų ir džentelmenų pasivaikščiojimų vieta.

Vis keitė vardus

Karališkas vaizdas! Pakėlus droną virš šiandienės Žygimantų ir T. Vrublevskio gatvių sankirtos, atsiveria Neries vingis su Karaliaus Mindaugo tiltu. Tolumoje baltu šypsniu blykstelė Šv. Petro ir Povilo bažnyčia, o žvilgsnis žaliais Kalnų parko šlaitais nuvilnija pro arsenalą, pakyla sulig Gedimino kalnu, užgriebia arkikatedros kraštą ir grįžta į pradžios tašką.

Ten, kur dabar pažymėta pirmu Žygimantų gatvės numeriu, vis dar stovi grafienės Klementinos Potockytės-Tiškevičienės pasididžiavimas – prabangi ir neįprastai didelė miesto rezidencija. Jau 1888 metais čia stėjo kariatetos, atveždavusios to meto kilminguosius ir įtakinguosius į Austrijos imperatoriaus

Pranciškaus Juozapo I-ojo dvarui artimos aristokratės ir jos vyro Jono Leono Vilniuje rengiamas puotas. O pirmieji jų dalyviai nuo pokylio įkarščio atsigavinti ar pasigrožėti vakarėjančio miesto peizažais rinkdavosi erdviame rūmų balkone.

Daug vandens Nerimi nutekėjo nuo tų laikų, pačios grafienės, garsėjusios išsilavinimu, skoniu, šmaikštumu, išdidžiu ir savarankišku būdu bei karališkais užmojais, jau seniai nebėra. Rūmai neišsaugojo jos vardo ir beveik šimtmetis, kai virto unikalias ir vertingas kolekcijas talpinančia LMA Vrublevskių biblioteka. Ją įrengiant pakeistas pastato suplanavimas, o po didžiojo Vilniaus potvynio 1931-ųjų balandį saugyklos iš rūsio perkeltos į palėpę.

„Nei baldų, nei freskų, nei gobelenų ar grafienės meno kolekcijos neliko, bet pats pastatas per visas istorines pastarojo šimtmečio peripetijas nebuvo sugriautas, – pabrėžė Vrublevskių bibliotekos kultūrinės veiklos specialistė Lina Anušauskienė. – Jis vis dar užpildo ir įrėmina šį kvartalą, į kurį susilieja dvi gatvės.“ Daugiau nei šimtmetį rūmai stovi čia kaip paminklas grafienės K. Tiškevičienės ir Vilniaus miesto architekto Kiprijono Maciulevičiaus įžvalgumui.

Svajonių rūmais svajonių vietoje grafienė džiaugėsi neilgai, tačiau išdidus renesanso manieros pastatas iki šiol duoda toną visai Žygimantų gatvei. Ji, nutiesta XIX amžiaus pabaigoje, vis keitė vardus: nuo Vilijos krantinės, Kiaulių (vienu metu ten buvo miestiečių kaulidės ir daržai), Zyguntowskos, Karolio Požėlos iki Žygimantų.

Nuo Karaliaus Mindaugo tilto iki Žaliojo, nuo pirmo iki penkiolikto numerio – nuo aristokratės rezidencijos iki keturių žvaigždučių

Dabartinė Vrublevskių biblioteka per Vilniaus potvynį 1931-aisiais.

viešbučio gatvės pabaigoje. Ši vieta, sukaupti tiek istorijos sluoksnių, senojo miesto širdyje, Neries pašonėje, matyt, neišvenigiamai sugėrė bei iki šių dienų atsinešė ir ją lydinti prielaidos.

Reprezentacinis Žygimantų gatvės pastatas (dabar Nr. 3) iškilo ant istoriškai Radviloms priklausiusių žemių.

Tarp miesto ir gamtos

Pirmas reprezentacinis Žygimantų gatvės pastatas (dabar Nr. 3) iškilo istoriškai Radviloms priklausiusiose žemėse daug anksčiau nei grafienės rezidencija, bet įsimintinai žiemos rūmais su oranžerija jį pavertė jos vyro giminaitis grafas Jonas Juozapas Tiškevičius. Neseniai po rekonstrukcijos neorenesansinis pastatas su arkiniais oranžerijos langais vėl atsivėrė gatvei ir krantinei.

Visai šalia du skirtingi gyvenimo būdo ir mąstymo poliai – kaip aristokratų elitizmas ir piliečių egalitarizmas – susitiko ant Žygimantų ir Radvilų gatvių kampo. Prieš metus Žygimantų gatvės 4-ajame pastate įsikūrė Demokratinė mokykla. Šalimais, Nr. 6 pažymėtame name, profesorius Josifas Rebelskis pokariu buvo įsteigęs žydų našlaičių prieglaudą ir mokyklą. Visa tai – jau istorija.

O štai ateitis priklauso šiame keturaukštyje įsikūrusios privačios mokyklos auklėtiniams. Šiuolaikiškiems, pilietiškiems, žaismingiems, judriems, drąsiems. Naujakuriai savo istoriją

pradėjo vaikų, tėvų ir mokytojų bėgimu Neries pakrante – jį rengti padėjo „The Color Run“ bėgimo organizatoriai.

„Mums norėjosi ne tik ateiti į pastatą, bet į gatvę ir miestą, – Demokratinės mokyklos steigėjas ir direktorius Nerijus Buivydas paaikškino priežastį po dešimtmečio Aukštųjų Paneriuose keltis į sostinės centrą. – Ramybė, miškas yra daugiau pradinukams. O paauglystėje keičiasi poreikiai, atsiranda noras socializuotis, būti viešose vietose. Žygimantų gatvė sujungia miestą su gamta.“

Mokyklos vadovas vardija šios vietos plusus: moksleiviai su mokytojais gali rengti pamokas lauke, sportuoti, ilsėtis prie Neries, Baltojo tilto, Kalnų parke ar Bernardinų sode, lengviau pasiekti kultūros ir edukacines vietas ar per ilgąją pertrauką sudalyvauti kultūros bendruomenės proteste prie Seimo, nes jie nori auginti ne stebėtojus, o aktyvius piliečius.

Žygimantų gatvės Nr. 4 pastato kieme stotimi ne automobiliai, o įrengta įvairių erdvių, tinkamų ramios ir aktyvioms veikloms. Čia vaikai balandį surengė atvirą „Pavasario mugę“ ir joje dalyvauti pakvietė ukrainiečių mokyklos „Gravitas Schola“ moksleivius. „Demokratinukai“ jau turi naujų planų, kaip atsiverti gatvei ir miestui ar priimti juos savam kieme.

Riba tarp lėkimo ir poilsio

Vilnietei Agnei Gabrėnienei teko studijų metais pabūti Žygimantų gatvės Nr. 10 namo, kur anksčiau gyveno jos močiutė, o dabar – tėvai, gyventoja. Jos santykis su šia sostinės gatve yra nevienareikšmis, bet namu ji žavisi. Studijuodama architektūrą, ji atliko šio pastato istorinį tyrimą. Inžinieriaus Fiodoro Smorgonskio projektuotas ir 1911 metais

Žygimantų gatvės
namo Nr. 10 kiemas.

iškilęs neoklasicizmo bruožų turintis pastatas buvo modernus ne tik išore ar vidumi (jame įrengtas vienas pirmųjų liftų Vilniuje), bet ir idėja – prabangūs butai, skirti nuomai.

Vos dviejuose butuose teišliko koklinės krosnys.

Kiekviename iš keturių aukštų teįrengta po du 150–200 kvadratinį metrų ploto butus, tačiau sovietmečiu kiekvienas jų padalytas į tris. Daug vertingų dekoru detalių buvo prarasta, vos dviejuose butuose teišliko koklinės krosnys (vieną jų išsaugojo filosofo Stasio Šalkauskio žmona Julija). Stebuklas, sako architektė, kad per istorinius kataklizmus pastatas apskritai išliko. Tai suvokdami, dabartiniai namo gyventojai prieš penkiolika

metų paminėjo šio garbingo senolio šimtmetį ir surengė kieme šventę.

„Tas kiemas buvo ypatingas, jis priminė seną sodą. Pajusdavau sąsają su Italijos miestais, kai iš Žygimantų gatvės, kietos, šaltos, ateidavau į kiemą, kur tylu, saugu ir žalia. Tai – tipiškas istorinio miesto atributas“, – sako A. Gabrėnienė, besidominti architektūros istorija ir Žygimantų gatve, kuri XIX a. pradžioje suplanuota kaip prestižinė ir reprezentacinė.

Ne tik dėl ypatingos vietos – centro ir senamiesčio, bet ir upės. Palei ją suformuotas bulvaras buvo gražus, bet turėjo aiškią praktinę funkciją. „Nors vieta atvira ir gana vėjuota, bet saulėta, karšta. Tie medžiai buvo naudingi žmogui: teikė pavėsj, užuovėją, kūrė gatvės ir miesto atmosferą, jaukumą“, – paaškina architektė.

Vilnietė ilgisi laiko, kai damos su skrybė-laitėmis ir skėčiais nuo saulės, įsikibusios į parankę džentelmenams, vaikščiojo dvieilių medžių bulvaru, gėrėjosi Neris vaizdais, Hilarijaus Raduškevičiaus rūmais ir Šv. Rapolo bažnyčia bei koplytėle kitame krante, galbūt nuo prielaukos ties Vrublevskių biblioteka išplaukdavo garlaiviu...

„Žiūrint į istorines nuotraukas, akivaizdu, kokia Žygimantų gatvė buvo ypatinga. Gal mano žvilgsnis toks naivus ir nostalgiškas, bet senojo miesto grožis ir yra toks – keičiantis laikmečiams, turi galią sudėlioti tuos skirtingus istorinius sluoksnius“, – žavisi architektė, bet pripažįsta: viena yra atlikti istorinį tyrimą pasirinktoje gatvėje, o visai kita – joje gyventi.

Studijų metais A. Gabrėnienė centrą pėsčiomis pasiekdavusi Tiltu ar Vilniaus gatvėmis. Žygimantų gatvė, anot architektės, su dviem perėjimais pradžioje ir pabaigoje nebuvo ir vis dar nėra draugiška pėstiesiems. Ji – automobilių įsibėgėjimo atkarpa nuo vieno tilto iki kito.

„Dabar ši gatvė yra riba tarp miesto ir Neris. Tą jungties su upe funkciją reiktų jai grąžinti, – A. Gabrėnienė tikisi draugiškesnių sprendimų. – Galbūt gatvę susiaurinti ar apželdinti, įrengti daugiau perėjų. Tai duotų didelį kokybinį impulsą gatvės ryšiui su Nerimi atkurti.“

Vieta, kur atsiveria erdvės ir gėlmės

Vienam pirmųjų 12-u numeriu pažymėto modernaus daugiabučio Žygimantų gatvėje naujakurių Eigirdui Scinskui Neris svarbi nuo krantinės atsiveriančiomis erdvėmis ir gėlmėmis, kurios atsikartoja menininko paveikluose. Didelio formato jo kūriniams reikėjo didelių patalpų. Tokias menininkas rado ir neseniai pir-

mame naujojo pastato aukšte atidarė beveik 200 kvadratinių metrų abstraktaus meno galeriją-kūrybos studiją. „Meno galerija su aliuzija į megapolį“, – taip E. Scinskas apibūdina erdvią kūrybos ir įkvėpimo vietą, nes nuo upės jis gali mėgautis panorama, iš kiemo pusės – dosnia šviesa, reikalinga tapyti.

Žygimantų gatvė toliau gyvena, praradusi ar išlaikiusi prieš šimtmečius joje gyvenusiųjų paliktus ženklus, bei pasitinka naujus pastatus ir jų gyventojus – kad ir dažnai amžininkų prieštarinčiai vertinamus.

Ten, kur gatvės praeitis ir ateitis.

Nuotrauka per pietų pertrauką

Paulius Bagočiūnas

16

Vieną kaitrų vasaros vidurdienį jau antrą kartą per porą savaitių skubėjau į naujo verslo centro „Flow“ apžvalgos aikštelę. Buvo likusios vos kelios dienos, kai terasa atvira visiems. Dar pirmąsyk, apsidairęs iš aukštai, pasigėrėjęs gimtojo miesto panorama, dėmesį netikėtai atkreipiau į sankryžą netoliese. Deja, nuotraukose judraus eisimo nuolat pripildytų gatvių sankirta atrodė neįdomiai ir pernelyg padrikai.

Šįkart vyliausi pagauti įdomesnę kadrą. Retesnis rakursas, neblogas apšvietimas, trūksta tik laimingo atsitiktinumo. Turėjau vos dešimt minučių – pietų pertrauka ėjo į pabaigą, reikėjo grįžti į darbą. Staiga sankryža ištuštėjo, prie jos priėjo dvi merginos. Beliko tik paspausti mygtuką telefono ekrane.

Fotografuoti pamėgau dar vaikystėje. Ir dabar patikčius vaizdus gaudau tiesiog eidamas gatve, pavyzdžiui, per pietų pertrauką. Tuo labiau kad dirbu nuostabioje Vilniaus dalyje – senamiestyje. Labiausiai vykusias fotografijas skelbiu asmeninėje „Facebook“ paskyroje.

Nežinau, kur toliau nuėjo šios dvi merginos. Bet jei nusprendė tiesiog pasivaikščioti, visuomet užianti Konstitucijos prospekto, Kalvarijų ir Šeimyniškių gatvių sankryža – visai neblogas pradžios taškas. Galima traukti pietų kryptimi, į tuoj pat už Neries plytintį miesto centrą ir senamiestį. Arba pasukti į vakarus – į Konstitucijos prospektą, apsilankyti Nacionalinėje dailės galerijoje ar pagaudyti saulės spindulių erdvioje pievoje prie upės. O gal pasirinkti rytų pusę ir pasiekti Antakalnį. Turint daugiau laiko, vilioja ir šiaurės kryptis – Verkių regioninis parkas. Kai tiek variantų, drąsiai galima rinktis bet kurį. Sulaukti atsitiktinumo, kuris vėliau atlygins maloniais netikėtumais.

leškant savo vilnietiškumo formas

Monika Augustaitytė-Mickūnienė
Donato Jokūbaičio nuotraukos

Iš skirtingų Lietuvos kampelių suvažiaavę naujieji sostinės gyventojai šiandien bando susikurti istorinę Vilniaus pajautą. „Mes norime suprasti šį miestą“, – sako už ilgametę mokslinę veiklą tiriant Lietuvos žydų istoriją bei kūrybiškas

iniciatyvas apdovanojimais įvertinta Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto profesorė Jurgita Verbickienė. Tiesiai iš Lietuvos mokslo tarybos posėdžio į interviu atskubėjusi istorikė pasakoja apie vilnietiškumo formas, istorijos madas bei vietas, kuriose jai pavyksta sulėtinti žingsnį. Bet pradėsime nuo kino.

„Esu eksperimentatorė“, – sako profesorė J. Verbickienė, šiemet apdovanota Šv. Kristoforo statulele.

Jūsų dukros Mortos Verbickaitės prodiusuotas trumpametražis filmas „Klasės nuotrauka“ (rež. Arnas Balčiūnas) šiemet pakviestas dalyvauti Kanų kino festivalio trumpametražių filmų konkurse. O koks jūsų santykis su kinu?

Man patinka filmai, iš kurių galiu pasimokyti. Mėgstu istorinius filmus, kostiumines dramas, detektyvus. Žiūrėdama stengiuosi neieškoti juose klaidų. Mano santykis su kinu turbūt susiformavo per dukrą: atradau trumpuosius filmus, kurie man anksčiau atrodė keisti. Dabar kartu lankomės Šoblės kino festivalyje. Man pradeda patikti ir lietuviškas kinas. Aš tam, aišku, turiu stiprų postūmį – tiesiog noriu orientuotis, ką daro dukra. Morta ugdo abiejų tėvų kino skonį – ji parenka mums netikėtų filmų, į kuriuos patys nesugalvotume nueiti.

Gal jums teko patekti į filmo titrus, sudalyvauti kino kūrimo procese?

Per pandemiją dukra sugalvojo sukurti filmuką apie spagečių gaminią. Išsitraukėme mūsų spagečių mašiną, vyras minkė tešlą, o man buvo patikėta laikyti lempą. Aš esu beveik visų filmų, kuriuos ji yra sukūrusi, titruose, nes filmuojant prireikia įvairios pagalbos: nupirkti kokį niekutį, pavežti, o kartą netikėtai teko surinkti vaistinėlę. Anksčiau galbūt nuvertindavau kino industriją. Dabar suprantu, kad ir apšvietimas kine yra aukštasis mokslas.

Istoriniai tyrimai – vis dar gilūs ir lėti procesai. Ar mokslininkai taip pat lekia paknopstomis, kaip ir visi kiti?

Aš – paknopstomis. Bet tai turbūt priklauso nuo žmogaus būdo, tyrimų specifikos ir pasirinkimų. Esu eksperimentatorė. Savo tyrimus

pradėjau tada, kai Lietuvoje žydų istorijos netyrinėjo beveik niekas. Atėjęs į eksperimentinį lauką, tu palaipsiui jį kuri. Kažkada buvau viena, o dabar yra visa komanda, tyrimų centras, šie dalykai dėstomi, knygos netelpa į lentynas. Faktas tas, kad nebėgant paknopstomis, negeneruojant daug idėjų, neturint ambicijos ir tam tikros drąsos tokie dalykai nepasidaro. Turi pats tikėti, kad gali, ir turi parodyti tai kitiems, nes akademinė aplinka – išskirtinai konkurencinga.

Šiandien mažai mokslininkų užsiima tik mokslu. Mes ir dėstome, ir administruojame, ir populiariname mokslą, konsultuojame valstybines institucijas, patariame ir ieškome išeičių įvairiose darbo grupėse. Taip pat kiekvieno gero mokslininko tikslas – užsiauginti jaunąją kartą, tuos, kurie tave pakeis. Noriu, kad mano mokiniai būtų geresni už mane. Džiaugiuosi, kad dabar universitetuose dingo hierarchiniai dėstytojų ir studentų santykiai. Jie – daug laisvesni ir tai mane pačią atrakina.

Ar į kokius nors istorinius faktus jūsų pasikaitose šiandien studentai reaguoja kitaip nei ankstesnės kartos?

Labai geras klausimas. Aš dėstau apie etnines, konfesines grupes, genocidą, neapykantos kalbą. Pastebėjau, kad anksčiau studentai mąstydamo nepalyginti daugiau stereotipiškai apie tautines, seksualines ar religines grupes. Dabar jį išprusę, kur kas kosmopolitiškesni. Dalykai, kurie prieš dešimt metų sukeldavo lengvą šoką arba netikėtumą, dabar yra įprasti atsižvelgiant į normalumo ribas. Šiandienos studentai yra kur kas empatiškesni, o kai kuriais atvejais net patriotiškesni. Tarp mano studentų – labai daug šaulių, krašto gynybos savanorių. Ankstesnės kartos nelabai apmąstydamo savo santykį su Lietuvos valstybingu-

mu, poreikį jį ginti, atsilaikyti. Krašto svarbos suvokimas yra naujas ir labai stiprus. Bet kas stebina – šeimose vis dar nesikalbama apie istorines traumines patirtis: partizanus, tremtinius. Studentai sako, kad tėvai nieko nežino, o seneliai nepasakoja – bando nusukti kalbą. Per tai matyti traumos gylis.

Pastebėjau, kad dabar daktaro laipsnį turi gerokai daugiau žmonių nei prieš penkiolika metų. Kodėl taip yra?

Daugiau, tikrai daugiau. Pasikeitė sistema – dabar į doktorantūrą priima nebe du, o dešimt žmonių, kurie parengia tikrai aukšto lygio novatoriškas disertacijas. Bet pagal europinius standartus Lietuva vis dar atsilieka keliais kartais vertinant žmonių, turinčių daktaro laipsnį, skaičių. Nes ilgą laiką manyta, kad turint tokį laipsnį vienintelė tinkama vieta dirbti bus universitetas. Dabar mokslininkų reikia ir viešajame sektoriuje, ir versle. Manau, visi turėtų stoti į doktorantūrą. Doktorantūros metas – geriausias gyvenime: pats sau esi šeimnininkas, darai, ką nori, ir dar gauni už tai pinigus. Jei gerai supranti mokslo ekosistemą, gali išvažiuoti stažuotis į netikėčiausias šalis ir rasti neįtikėčiausių galimybių.

O jūs istorijos profesore svajojote būti nuo vaikystės?

Profesore būti nesvajojau, ko gero, vien dėl to, kad mūsų šeimoje – daug medikų, inžinierių. Į istoriją stoti man nedraudė, bet aiškiai supratau, kad visi būtų labiau patenkinti, jei stočiau kur nors kitur, nes mano rezultatai buvo gana geri. Bet kitur aš nenorėjau. O tapti profesore turbūt pradėdama svajoti tik tada, kai jau turi daktaro laipsnį – patvirtinimą, kad esi mokslininkas. Tada sieki geriausio. Disertacijos rašymas studentus dažnai bau-

gina, bet aš skatinu juos kuo anksčiau pradėti planuoti savo akademinės karjeros viziją.

Šiomet jūsų sumanyta istorinė iniciatyva „Grįžtanti atmintis“ buvo apdovanota Šv. Kristoforo statulėle. Jau dešimt metų teikiate simbolinius atminties diplomus okupacijų metais iš Vilniaus universiteto dėl tautybės, pažiūrų, nelojalumo režimui, socialinės kilmės, tremties ar ryšių su Lietuvos partizanais ir rezistentais pašalinėtiems studentams bei darbuotojams. Kaip žmonės reaguoja, kai juos susirandate ir po pauzės atkuriate teisingumą?

Simbolinį diplomų teikimą žmonės supranta kaip prarastų galimybių sugrąžinimą.

Teisingumo atkūrimo žmonės paprastai nesitiki – tu visada jiems esi netikėtumas. Jie nesitiki, kad jų istorijomis kas nors gali domėtis, jaučiasi neverti, kuklinasi. Pašalinimas iš universiteto – didžiulė trauma. Šį simbolinį diplomų teikimą žmonės supranta kaip prarastų galimybių sugrąžinimą ir tikrai labai džiaugiasi. Iniciatyvos pradžioje mane labai jaudindavo, kai rektorius Artūras Žukauskas diplomus įteikdavo reanimacijos palatoje. Nominantai išsibarstę po visą pasaulį. Pavyzdžiui, vienas atminties diplomus yra Niujorke, nes iš universiteto buvo pašalintas paskutinis Vilniuje veikusio YIVO instituto direktorius. Kartu su rektoriumi man teko keliauti ir į Izraelį. Nedideliame mieste užėjome į vienus namus. Ten sėdėjo beveik šimto metų močiutė, kuri išgirdusi

lietuvių kalbą apsiašarojo. Sėkmė, kai gali rasti žmogų. Istorinio teisingumo atkūrimas žmonėms labai jautrus. Atminties diplomą jie laiko šeimos relikvija. Diplomai, kurių savininkų mums nepavyksta surasti, saugomi Vilniaus universiteto muziejuje.

Kartu su kolege dr. Akvile Naudžiūniene vedate radijo laidą „Džiauojanči istorija“. Kaip jaučiatės būdama pokalbininke, kai tenka daugiau klausytis nei kalbėti?

Mes leidžiame sau būti tokiomis vedėjomis, kurios irgi nemažai kalba, pasako savo nuomonę. Man tai – labai natūralu ir panašu į dėstymą, kai daug klausinėji, provokuoji, bandai suaktyvinti studentų mąstymą. Kiekviena laida man pačiai yra naujas patyrimas. Laidoje paliečiame temas, kurios galbūt standartiškai į istorijos lauką nepakliūva. Tarkim, turėjome laidą apie sovietinius skundus. Be to, labai smagu, kad būnant vedėja galima išklausti to, ką norisi sužinoti asmeniškai.

Ar istorijos lauke egzistuoja mados ir tendencijos?

Taip. Visuomenei turbūt tenka paklusti mokslininkų diktatui, bet mokslininkai turi mokėti savo atliktus tyrimus išversti į priimtina kalbą. Visiems įdomu kasdienybės istorija: kaip žmonės anksčiau rengėsi, ką valgė, kokiomis ligomis sirgo. Nemažai kas domisi žydų istorija, ypač Holokaustu, memuarais, žydų vertybių gelbėjimu getuose. Sovietmečio tyrimai – viena iš krypčių, kurią mėgsta studentai ir mielai skaito visuomenė. Bandoma tyrinėti dalykus, kurie leidžia suprasti šiandienos mentalitetą ir nusakyti mūsų mąstymo formas. Vis tik nauja karta, turinti distanciją ir nežinanti, kas yra deficitas, visiškai kitaip

žvelgia į to laikotarpio gyvenimą. Taip pat vis atgyja LDK tema – bet labiau per romanus.

Ambicija, noras siekti geriausių dalykų, laisvumas, kūrybiškumas – pagrindiniai vilniečio požymiai.

Jau kurį laiką labai aktuali tema yra vilnistiška, Vilniaus tyrimai. Vilniečiams, kurie kone visi yra naujakuriai, norisi suprasti, kokiam mieste jie gyvena. Vilniuje, kaip ir Klaipėdoje, buvo pertraukta istorinės atminties perdavimo linija. Tarpukariu Vilnius neteko visos žydų bendruomenės (mažiausiai 30 % gyventojų), iš jo pasitraukė nemaža dalis lenkų, ten gyveno tik 4–5 % lietuvių. Miestą reikėjo užpildyti. Šiandien Vilnių sudaro iš skirtingų Lietuvos miestų, miestelių ir kaimų atvykę gyventojai, kurie tik dabar bando susikurti istorinę Vilniaus pajautą. Ir jiems tai sekasi daryti.

Kaip apibrėžtumėte vilniečio tapatybę?

Istoriškai Vilniuje kartu gyveno religinės, etninės, skirtingų pažiūrų, ekonominės orientacijos, išsilavinimo grupės, kurios gyvenime dažnai pykstasi. Mokėjimas būti kartu net tada, kai reikia pastangos, yra specifinė vilnietiško formos. Per visą Vilniaus istoriją fiksuojami kompromisai, kai viena grupė dalį savo laisvų užleidžia kitoms. Tai iki šiandien justis mieste. Vilnius suvokiamas kaip galimybių miestas. Jis sukuria tam tikrą specifinę bendravimo, aprangos stiliaus, elgesio kultūrą. Atvykęlius šis miestas panardina savyje, juos sutapatina. Pakanka studijų universitete laikotarpio

Vilniaus šv. Jonų bažnyčios varpinės bokšto apžvalgos aikštelėje.

ir studentas virsta vilniečiu: įsijungia į tam tikras subkultūras, įpranta prie vietinės kavos. Ambicija, noras siekti geriausių dalykų, laisvumas, kūrybiškumas – pagrindiniai vilniečio požymiai. Ypač išskirčiau kūrybiškumą – tai yra labai kūrybingų žmonių miestas.

Kur mieste pailsite, patiriate savo pauzų?

Yra tokių vietų. Mes gyvename Naujamiestyje, iki Neries – tik trys šimtai metrų. Nusileidi šlaitu ir esi prie vandens, pasikeičia judrumas: nebevažiuoja mašinos,

nėra skubančių žmonių. Vieta, be kurios aš sunkiai įsivaizduoju savo gyvenimą ir kur visada jaučiuosi komfortiškai, yra Vilniaus universiteto senasis ansamblis. Man ten taip gera! Žinau, už kokios kolonos užlįsti, kur manęs niekas neatras. Visada įkvepia didysis Petro Skargos kiemas, pasižymintis energija. Matau debesis, bažnyčias ir tai išlaisvina. Visada sulėtinu žingsnį eidama Šv. Ignoto gatve – ji istorinė, išlaikysi daug autentikos. Net apleisti statiniai manęs netrikdo, nes ten ramu. Jeigu dieną miesto centre nori pabūti vienas, turi eiti į Šv. Ignoto gatvę.

Vilnius kaip kurortas

Eglė Jarmolavičiūtė

24

Kalnėnai vietoj Druskininkų. Taip nusprendžiau prieš ketverius metus ir nuo to laiko kiekvieną vasarą *kurortinuosi* sostinėje pagal kruopščiai susidarytą atostogų planą. Mano išbandytų procedūrų kolekcijoje – ne tik įvairūs masažai, bet ir nesvarumo terapija, krioterapija, neurotreniruotės ir net tempimas diržais. Esu garso režisierė, mėgstu keliauti ir iš savo atostogų patirties galiu teigti, kad Vilnius nenusileidžia Lietuvos kurortams.

Gal dėl to, kad į savo kotedžą Kalnėnuose persikrausčiau per Valentino dieną, jį ir visą rajoną esu įsimylėjusi iki šiol. Nors štai jau net penkerius metus čia gyvenu, vis dar noriu kas pusę metų rašyti *postus*, koks tai puikus rajonas!

Namie turiu gamtą, tai yra kiemą, tad kartą pagalvojau, jog sutaupyčiau pinigų, jei tradiciškai nebevažiuočiau į Druskininkus, kur reikia mokėti ir už apgyvendinimą, ir už maistą, ir už visa kita. Be to, auginu keturis gyvūnus ir man labai sudėtinga *sulogistinti*, kam per atostogas palikti papūgas Belą ir Benuką, o kam – šunį Rokį ir katę Vibrisę.

Nusprendžiau Vilniuje susirasti tokias pačias procedūras, kokias užsisakyčiau kurorte. Pagūglinau – čia milijonas vietų, kur galima rasti pačių įvairiausių pramogų!

2022 metų vasaros atostogas pradėjau nuo druskų kambario Žirmūnuose ir visokių masažų: su įvyniojimais ir be, su lavos akmenimis, aromaterapijų, atpalaiduojančių, gydomųjų... Aš paguliu, mane paglosto, ir mes skirstomės. Mat labiausiai mėgstu procedūras, kur nieko nereikia daryti – atsigulu ir guliu.

Per kelerius metus ilgaamžiškumo (*longevity*) klinikoje Naujamiestyje išbandžiau deguonies terapiją, raudonos šviesos terapiją, šalčio terapiją, plūduriavimą nesvarumo būsenoje, neurotreniruotes. Viską surašiau savo atostogų planuose ir socialiniuose tinkluose:

Pirma tikra atostogų diena ir pirmą išvyką į tinkamiausią vietą atostogų pradžiai – į studiją, kurioje yra kapsulė su magnio druskų prisodrintu vandeniu. Ten tiesiog guliu ir būnu su savim. Neseniai sužinojau, kad pati-

Namų Kalnėnuose kiemas taip pat gali būti tarsi kurortas. Vytautės Ribokaitės nuotr. ▶

riant stresą kortizolis išstumia iš organizmo magnį, o šis gali būti ne tik geriamas, bet ir įsisavinimas per odą. Būtent tai ir vyksta gulint kapsulėje. Šitą metodą visada naudoju, kai patiriu daug streso, – magnio vonia man yra pirmas vaistas greitai nusiraminti.

Pirmą kartą gali būti sunku atsipalaiduoti, nes mes įpratę gulėti ant stabilaus paviršiaus. Kai guli vandenyje, jauti nesvarumo būseną. Sunkiausia atpalaiduoti galvą, nes ją norisi pakelti, tačiau tada įsitempia kaklo raumenys.

Mano pirmas kartas buvo toks ne visai pavyles, bet vėliau visi kiti kartai labai geri! Aš sugebu ten net ir pamiegoti. Plūduriuodama vandenyje, įsivaizduojat?!

Ir dar begulėdama kapsulėje pagalvoju, kad kosmose turėtų būti panašiai. Tikiuosi, dar sulauksiu laiko, kai kelionės į kosmosą bus prieinamos paprastiesiems turistams.

(Iš kelionės į plūduriavimo studiją miesto centre)

Savo atostogų procedūrų plane buvau užsirašiusi tokį įdomų sakinį: „Koks nors ilgas masažas.“ Visi masažai man per trumpai trunka. Senamiestyje radau pusantros valandos trunkantį masažą, su kūno šveitimu ir įvyniojimu ištepant kalciu ir magniu. Superinio lygio! Šitas man patiko, nes buvo atliekamas stipriau, ne vien tik paglostoma. Aš juokdavausi iš tų atpalaiduojančių masažų, vadindavau juos glostomaisiais.

(Iš kelionės į masažo studiją Senamiestyje)

Žinot, kur šiandien buvau? Ogi ten, kur niekada savo laisva valia nebūčiauėjusi. Mane net nupurtydavo nuo tokios baisybės vien pagalvojus. Taigi tris minutes praleidau šaldytuve, kuriame apie –110 laipsnių. Tris minutes! Beveik be drabužių. Beje, man leido keiktis kiek tik noriu. Čia pirmas kartas turbūt, kai galėjau „legaliai“ keiktis. Iš pradžių galvoju: tikrai viskas, paskutinės trys minutės mano gyvenime. Aš tiesiog bandžiau nuraminti kvėpavimą ir galvoju, kad būtų ne kas tiesiog imti ir išeiti. Bet gana greitai praėjo tos minutės, o po jų kokia laimė, koks dopamino pliūpsnis!

(Iš kelionės į ilgaamžiškumo kliniką Naujamiestyje)

Esu išbandžiusi ir neurotreniruotes. Specialistė ateidavo pas mane į namus su specialiu neurotechnologiniu įrenginiu. Juo stebėdavo smegenų veiklą. Pavyzdžiui, paleisdavo muziką, o kai užfiksudavo, kad prarandu dėmesį, pasigirdavo trakstelėjimas. Taip smegenys tarsi išmoksta koncentruotis. Manau, neurotreniruotes būtų galima pavadinti priverstine meditacija.

(Iš terapijos namuose Kalnėnuose)

Ne visas procedūras kartočiau. Pavyzdžiui, po aliejaus pylimo į trečiųjų akį teko ilgai plauti plaukus, o tempimas diržais (pravylas) buvo gana skausmingas, nerekomenduočiau niekam.

Kodėl tą darau? Sveikatinimosi, streso mažinimo tikslais, iš smalsumo. Mėgstu planuoti, man labai patinka autobusais važinėti po Vilnių (nuo vaikystės turiu regėjimo negalią ir ilgą laiką negalėjau to daryti, nes nebuvo technologijų, GPS, baisu, paprasčiausiai trūko drąsos, tad tik įstojusi į Lietuvos muzikos ir teatro akademiją pradėjau maltis po miestą), surasti naujų vietų. Per dieną rinkdavausi daugiausia dvi procedūras, paskui pavalgydavau mieste, nueidavau pas draugę. Ar ne atostogų režimas?

Vasarą man Vilnius kaip kurortas, *kurortiškai* čia praleidžiu laiką. Savo darbe pavargstu nuo garsų, todėl man labiausiai patinka ten, kur tylu. Stengiuosi eiti į tas vietas, kur girdėti mažiau mašinų, zyzimo. Todėl ir procedūras dažniausiai užsisakau darbo dienomis, kai kiti dirba.

Savo rezidencijoje Kalnėnuose pailsiu planuodama keliones, prižiūradama gyvūnus, diegdama buityje įvairius išmaniuosius prietaisus (tai tikra mano aistra!), bandydama įveikti Rubiko kubo, specialiai sukurto turintiems regėjimo negalią, galvosūkį arba... gamindama. Naminių desertų skanavimas man irgi yra savotiška terapija, o morengų skonis dovanoja tikrą atostogų *vaibą*, net jei rytoj reikia į darbą.

Morengai yra antras mano mėgstamiausias desertas, pirmas – saldymedžio guminukai. Čia tie, kur paprastai žmonės sako: „Fu, kokia šlykštynė.“ Bet pati namie jų pasigaminti nemoku, todėl su jais santykius ir *užrišau*. Bet štai morengai...

Nuo tada, kai sužinojau, kad morengus galima pasigaminti iš akvafabos (avinžirnių skysčio), iš kiaušinių jų nebegaminu. Turiu pasigirti, kad

Morengų skonis dovanoja tikrą atostogų *vaibą*.
Eglės Jarmolavičiūtės nuotr.

tapau morengų meistre: jie visada pavyksta, nors tai nėra lengviausiai pagaminamas desertas. Kadangi avinžirnių skysčio skardinėje nebūna labai daug, morengų daug neišeina. Juos suvalgau greičiau, nei užtrunku gamindama.

Morengų receptas

Labai švariame, sausame inde reikia gerai išplakti akvafabą, tada berti ketvirtį arbatinio šaukštelio citrinos rūgšties, cukrų ir kokią nors ekstraktą, pavyzdžiui, vanilės. Ir plakti, plakti, plakti. Geriausia virtuviniu kombainu. Dar labai svarbu neliesti masės drėgnomis arba, net blogiau, riebaluotomis rankomis. Suformuotus morengus reikia džiovinti 100 laipsnių orkaitėje apie 1,5–2 val. Ar bandėte kada nors gaminti morengus iš akvafabos? Ar pavyko?

O ar pavyktų atrasti Vilnių kaip kurortą ir paskanauti jo tylos?

PATS SAU

Kaip apkabinti tylą... mieste?

Ginta Gaivenytė

Mariaus Abramavičiaus nuotrauka

Pati miesto širdis gali būti apgaubta tylos. Bokštas Vilnelėje.

Kur yra pačios tyliausios Vilniaus vietos? Trys medituojantys ir meditavimo mokantys vilniečiai Marius Abramavičius, Ugnius Leimontas ir Rytis Juozapavičius pasakoja apie tai, kad tylą galima patirti net ir triukšme. Tikroji tyla – viduje, kai nurimsta mintys ir atidžiai stebi pasaulį. Vis dėlto rami aplinka padeda susitelkti ir pailsėti taip, kaip niekada nepailsėsi nukreipęs dėmesį į išorę.

Kiekviena miesto vieta skirtingai skamba

Kai fotografas, tapytojas, rašytojas ir keliautojas M. Abramavičius iš Indijos šurmulio grįžo į Vilnių, jį nustebino tyla. Staiga prapuolė mašinų pypsėjimas, niekas neberėkavo po langais... Dabar jis tik nusišypso, paklaustas, kodėl ramybės ieškoti lietuviai dažnai važiuoja į pačią triukšmingiausią pasaulio šalį. Būtent kontrastas tarp išorės ir vidaus atveria – tikroji tyla slypi viduje.

Kai paklausiu apie tyliausią vietą Vilniuje, Marius prisimena netoli Tibeto skvero Užupyje esančią kavinę „Žalia žąsis“: „Kai kavinė neveikia, tai man yra pati tyliausia vieta. Ten matai labai daug, atsiradęs pačioje Vilniaus širdyje. Šalia – Onos bažnyčia, Bernardinai, tolumoje matyti Jonų bažnyčios bokštas, čia pat teka Vilnelė... Ir tavęs tarsi nėra.“

Kita jam svarbi vieta – Ragučio akmuo skverelyje prie Vilniaus šv. kankinės Paraskevės cerkvės. Ten, kur susijungia Pilies ir Didžioji gatvės, dauguma žmonių mato tik turgelį. Tačiau žinantieji slaptą vietą žengia anapus prekystalių ir ten jų laukia didžiulis akmuo, prie kurio – nuolat keičiama negėstanti žvakelė. Susikaupęs prie akmens Marius tiesiog išnyksta iš triukšmo erdvės. Jam tai – tarsi portalas į Senąjį Vilnių.

Žirmūnuose augęs menininkas patiria, kad kiekviena miesto vieta skirtingai skamba. Viena jo kūrybos vizijų – sudaryti Vilniaus žemėlapij pagal skambėjimo skirtumus. Keblu tai, kad erdvių skambėjimas gali nuolat kisti – priklausomai nuo laiko ar jose esančių žmonių. Tarkim, visiškai skirtingas Bernardinų parko skambesys bus anksti ryte darbo dieną ir tada, kai nuo šventinio stalo pakilusios šeimos išeina pasivaikščioti.

Viena jo kūrybos vizijų – sudaryti Vilniaus žemėlapij pagal skambėjimo skirtumus.

Žinoma, miestai skamba kitaip negu miškai, nes gamtos skambesys atspindi natūralią harmoniją. Tačiau kai sąmonė pergrūsta kuo įvairiausių patirčių, tyliai pabūti miške gali tapti misija neįmanoma. Kai kurie žmonės net važiuodami į gamtą kartu išsiveža visą miestą ir jį garsiai transliuoja per savo muzikinę aparatūrą. „Tai reiškia, kad žmogui taip neramu savo viduje, kad jis nori kažkuo užkimšti savo nerimą“, – tvirtina Marius.

„Vidinė tyla ištinka, kai nustoji dalinti pavadinimus pasauliui. Kai nebelieka „čia tas medis“, „čia va tas žmogus“, „oras toks ir anoks“. Kai nelieka pavadinimų, galima matyti tikrovę dar nepavadintą, neišreikštą žodžiais“, – jis įsitikinęs, kad kiekvienas galime patirti tokią skaidrią būseną.

Dvejopos tylos – vidinė ir išorinė

O kam apskritai reikia tylos? „Gal ir nereikia“, – nusišypso tylos stovyklas vedantis meditavimo mokytojas U. Leimontas. Jis pripažįsta, kad kai kuriems tyla gali būti net labai neįdo-

mi. Jei žmogus sako, kad yra „per tylu“, jis dar nemoka atsigręžti į savo vidų.

Kita vertus, visi žmonės ieško būdų pailsėti. Stebėdami saulėlydžius, visi patiria trumpas meditavimo akimirkas. Tai, ką vadiname grožiu, atsiranda tada, kai nors akimirkai sustoja galvoje zujančios mintys.

Ugnius tvirtina, kad tylos yra dvejopos – vidinė ir išorinė. Įprastas būdas ieškoti tylos – rinktis ramią aplinką, kur mažiau garsų.

Jis pats Vilniuje anksčiau ieškodavo vietų, kur galima tiesiog pabūti. „Nors su religija neturiu nieko bendra, mane traukė bažnyčios. Eidavau į šventoves tiesiog tam, kad sugrįžčiau į save“, – Ugnius patyrė, kad tokiose vietose medituojama savaimė, be pastangų. Pirma jo išskirta šventovė – Aušros vartai, antra – koplytėlė Katedroje, trečia – Gailestingumo šventovė Dominikonų gatvėje, ketvirta – Šventosios Dvasios cerkvė Aušros Vartų gatvėje.

„Esu atradęs tokį mažą slėniuką Kalnų parko pakraštyje, netoli Vilnelės. Kai ten atsisėdu, atrodo, kad laikas sustoja, – pasak Ugniaus, atkreipus dėmesį į gamtos harmoniją, iškart tampa lengviau. – Dar man labai patinka upės. Upė teka iš aukščiau į žemiau, o kai galiausiai pasiekia savo tikslą, išnyksta. Tai – labai graži žmogaus gyvenimo alegorija.“

Gamtoje, pastebi meditavimo mokytojas, tikrai yra galios vietų, kur pasijauti kitaip. Žmonės, tą vietą pajautę, dažnai pastato ten šventovę ir tada savo dėmesiu ir energija ją stiprina.

Tačiau yra ir kitokia tyla – vidinė. Kai sumažėja minčių, kai apimsta emocijos ir aplinka nebedirgina, medituoti galima ir turguje. Tada atrandi kitą Tylą, kurią dar galima vadinti ramybe. Ugnius tvirtina, kad tylos stovyklos

skirtos visai ne tam, kad žmonės atsiskirtų nuo pasaulio, o tam, kad įprastų visur ir visada ieškoti vidinės tylos.

Dažniausiai meditavimu žmonės susidomi tik tada, kai nusivilia kitais atsipalaidavimo būdais. „Tyla išties ir yra tikrasis poilsis – tas taškas, kuriame nereikia nieko daryti, gali tiesiog būti, – tvirtina Ugnius. – Ir tylą patiri ne todėl, kad nėra garsų, o dėl to, kad viduje yra ramu. Jeigu išmoksti tyloje atsipalaiduoti, jos nebereikia saugoti – ji tampa tuo, kuo tu gyveni.“

Kaip išbūti tyloje, jei protas nerimsta? Pradedantiesiems Ugnius siūlo išmėginti „Trijų vėjų meditaciją“. Pirmiausia nuo trijų iki penkių minučių galima stebėti kvėpavimą šnervėse, paskui – krūtinėje, tada – pilve. Vėliau dar tiek pat laiko galima pabūti pasirinkus konkrečią kūno vietą, kurią stebėti buvo aiškiausia ir maloniausia. Jei labai sunku, galima skaičiuoti įkvėpimus ir iškvėpimus. Arba tiesiog uždėti ranką ant pilvo ir stebėti, kaip jis kilnojasi, – tai padės nusiraminti.

Tyliausia vieta – kapinės?

Komunikacijos konsultantas R. Juozapavičius jau keletą dešimtmečių keliauja pailsėti į Mokyklos gatvę. Vilniaus Jeruzalės mikrorajone įsikūrusiame Kwan Um Zen mokyklos meditavimo centre jis sėdi nejudėdamas su bendraminčiais nuo kelių valandų iki kelių dienų. „Amerikietis budizmo mokytojas Frank Ostaseski rašė, kad budrus dėmesingumas yra geriausia poilsio forma. Sėdėjimas man irgi yra geriausias poilsis. Tokio apmirimo tikslas – priimti viską, kas nutinka tavo gyvenime ir tavo galvoje. Šiltai priimti, nieko neatstumti ir atsipalaiduoti“, – meditavimo mokytojas tvirtina, kad visai nebūtina sėdėti ant griekių lukštų prikimštos pagalvėlės, galima ir ant kėdės. Arba parke ant suoliuko, tik svarbu, kad nugara būtų tiesi.

Vilniaus Jeruzalės mikrorajone įsikūrusiame Kwan Um Zen mokyklos meditavimo centre jis sėdi nejudėdamas.

Vilniuje gimęs ir augęs R. Juozapavičius sako, kad puiki vieta Vilniuje pabūti tyloje yra... kapinės: „Geriausia – senos kapinės, nebūtinai labai gražios, svarbu, kur nėra tiek daug lankytojų.“ Mirties neišvengiamumo suvokimas padeda perrėminti situacijos suvokimą. Juk kaip dažnai mus erzina smulkmenos, kurios atrodo netgi komiškos mirties kontekste.

Vasaros atostogas leisdamas ilguose, savaitės trukmės zen atsiskyrimuose Rytis labai aiškiai suvokia gyvenimo laikinumą. „Matai, kaip saulė pateka ir nusileidžia, ir štai – praėjo dar viena mano gyvenimo diena, – meditavimo mokytojui atrodo labai svarbu laiką praleisti prasmingai. – Nuolatinis darymas yra svarbus tam, kad apmokėtum sąskaitas ir galėtum išgyventi. Tačiau atsitraukimas nuo veiklos leidžia patirti tyrą būtį, kurioje pajauti pilnatvę.“

„Grynos tylos galbūt net neįmanoma rasti. Čiulba paukščiai, girgžda baldai... Tačiau ką mes iš tiesų turime omenyje kalbėdami apie tylą? Tai – neveikimo sukuriama erdvė stabtelėti ir apdoroti į mus vis plūstančią informaciją, – Ryčiui labiau patinka kalbėti apie atidos puoselėjimą. – Nerimą žmonės dažnai slopina priklausomybėmis, – kad tik nesusidurtų su savo tikraisiais jausmais. Medituodami pastebime automatines reakcijas, atsirandančias, kai kas nors mums nepatinka, kai nesėkmingai bandome išvengti toje situacijoje prideramų jausmų pajautimo. Užtuot bėgę, mes pamažu mokomės patirti tikrovę.“

Rytis aiškina, kad dėmesys gali būti koncentruotas ir atviras. Galima susitelkti į konkretų objektą, pavyzdžiui, kvėpavimą, ir tai tarsi prožektoriaus šviesa, nukreipta į vieną tašką. Taip pat dėmesys gali būti labai platus – lyg didžiulio stadiono lempų šviesa.

„Trumpam sutelkti dėmesį į kvėpavimą gali kiekvienas. Tačiau išbūti atidos būsenoje ilgesnį laiką sudėtinga – dauguma stokoja tam valios“, – Rytis pripažįsta, kad jei ne bendruomenė, su kuria praktikuoja jau per trisdešimt metų, greičiausiai irgi būtų nesugebėjęs nuolat skirti dėmesio tylaus sėdėjimo praktikai.

Kodėl atsiskyrimuose žmonės sėdi tiek daug – net keliolika valandų per parą? „Daugelis žmonių daro pratimus per pertraukėles, kad mažiau skaudėtų nugarą ar kojas. Tačiau sėdint yra lengviau išbūti atidoje“, – meditavimo mokytojas pats dabar mokosi medituoti ir vaikščiodamas, ir dirbdamas buities darbus.

Su bičiuliu psichologu Pauliumi Rakštiku jis jau senokai puoselėja mintį surengti *gatvės atsiskyrimą* – medituoti tiesiog sėdint gatvėje. R. Juozapavičius prisimena, kaip kadaise meditavo Niujorko zen centre, o už lango vis praeidavo magnetofonais nešini jaunuoliai. „Kai sėdi atidoje, netgi tranki muzika patiriama visai kitaip. Čia pat, gatvėje, visiškai įmanoma apsikabinti tylą.“

RAKURSAS

Užupio kryžkelės ir vaiduokliai

Senieji Užupio kiemai saugo kelių šimtmečių gyventojų istorijas. Saulės Lementauskienės nuotr.

Mantas Adomėnas

Kur ir nuo ko pradėti? – nuolatinė pasakotoją ištinkanti aporija, graikiškai „bekelė“. Galbūt kelią parodys žemėlapis? Vesdami pirštu, akimis ar vaizduote žemyn Išganytojo gatve, kirtę Vilnelės tiltą šalia baltos stačiatikių katedros – pagrindinius istorinius vartus į Užupį, – vos pradėję kilti jo bendravarde gatve atsiduriame kryžkelėje: dešinėje atsišakoja kelias į Paupį, kadaise buvusį viešnamių ir skalbyklų, vėliau – fabrikų ir kastetais bei peiliais ginkluotų gaujų, dabar – senstėjusių hipsterių, išlepintų šunų ir pernelgyg brangių kavinių rajoną. Kairėje, tarsi sakydamas, kad dar ne vėlu apsigalvoti, Užupis pasiūlo Malūnų gatvelę, kurios bruko rieduliais galima saugiai grįžti atgal į Senamiesčio prieglobstį.

Kilkime tolyn; užlipus į kalniuką, prieš akis atsiveria dar viena kryžkelė – Y formos, tarsi garsieji dilemos ragai: kur pasukti? Į dešinę nueina tiesus ir platus kelias su senomis pašto stotimis, pro Bernardinų kapines, Naująją Vilnią ir Lavoriškes galiausiai žadantis nuvesti į Polocką, kurio pavadinime šmėsteli LDK fantomas.

Kildami toliau kairiąja atšaka, už gimnazijos priename dar vieną Y formos kryžkelę: kairėje į kalną kyla Krivių gatvė, dešinėje prasideda Filaretų, ir nauja dilema – o kur pradingo Filomatai? Geografija nesuteikia atsakymo; kryžkelės ir dilemos tikriausiai ir toliau daugin-tųsi, jei ne brutali Olandų gatvės tikrovė, ke-turiomis kriokiančiomis eismo juostomis kaip *benzopjūklū* nukertanti Užupį nuo Sapieginės ir Belmonto kalvų.

Užupis įsikūręs kryžkelėje tarp paties susikurtų mitų, romantiškai paspalvintų prisiminimų ir efemeriško kasdienybės srauto, nerūpestingai leidžiamo pro pirštus, nesusimąstant apie epinį dabarties matmenį, kurį jis neišvengiamai įgis, kai kada nors bus retrospektyviai žvelgiama į dabartį su ta pačia aukso amžiaus nostalgijos goda, su kuria

Užupis įsikūręs kryžkelėje tarp paties susikurtų mitų, romantiškai paspalvintų prisiminimų ir efemeriško kasdienybės srauto.

dabar pats žvalgausi į vėlyvuosius aštuonias-dešimtinus Užupyje. Tuomet keliolikmečiam paaugliui iš Karoliniškių persikėlimas per Vilnelės tiltą atrodė kaip rizikinga ekspedicija į grėsmę alsuojančią niekieno žemę, kai sklido pasakojimai apie baisiuosius „paupencus“, va-karais atslenkančius į Užupį su peiliais ieškoti muštynių, o namo siena puošėsi dabar jau legendiniu tapusiu užrašu УЛИЦА СМЕРТИ, (liet. Mirties gatvė), metrinėmis raidėmis išrašytu prie Paupio ir Užupio gatvių kampo. Kažkur išsibarstę po tuos nuolat kuriamus, kartojamus ir perkuriamus pasakojimus yra autentiškos istorijos inkluzai, senieji šios miesto dalies gyventojai.

Kai prieš dvidešimtmetį su Viktorija atsi-kraustėme gyventi į Užupį, mūsų kiemas, žiotimis atsiveriantis į Angelo aikštę, jau buvo kelių miesto raidos archeologinių sluoksnių sąnašynas: be mūsų, buvo dar viena neseniai atsikrausčiusi jaunų profesionalų šeima: vy-ras – teisėjas, žmona – verslininkė. Toliau kitas, gilesnis sluoksnis: išsyk po Nepriklausomybės atkūrimo atsikėlusį pora, priklausiusi to laiko bohemai, dalyvavusi steigiant Užupio Respu-bliką, kūrusi Užupio tradicijas ir ritualus. Visi kiti kiemo gyventojai buvo Užupio aborigenai, šaknimis siekiantys tarpukarį, XX amžiaus pradžią ar net užpraitą amžių. Daugumos jų težinodavom pavardes, kartkartėmis – vardus.

Štai kad ir Antonas, pilsudskiškų ūsų baltarusis. Abu su žmona, šventiškai išspuošę, kiekvieną sekmadienį uoliai eidavo į Šv. Baltramiejaus bažnyčią ant kalno, kur vykdavo – ir tebevyksta – mišios baltarusių kalba. Didžioji jo aistra buvo malkų sandėliukų kaupimas: kai tik kuris kaimynas išsikraustydavo į kitą rajoną arba geresnį pasaulį, Antonas pakabindavo ant jo sandėliuko durų savo spyną ir pradėdavo jį pildyti malkomis. Į gyvenimo pabaigą valdė bene septynis sandėliukus ir buvo prisiengęs kuro tikriausiai iki šimtmečio pabaigos.

Arba Vladas – lietuvis sibirioakas, iš tremtinių, užkuriais atsikraustęs į Užupio senbuvų šeimą, lietuviškai kalbėdavęs su lengvu rusišku akcentu. Stambus, galingo stoto vyras milžiniška apvalia galva, kurią dengė visomis kryptimis netvarkingai besidraikančių šiurkščių šiaudinių plaukų stoginė. Veidas po ja buvo stambių ir malonių bruožų, kuriuos bjaurojo nenatūraliai avietinė odos spalva. Atsitiktiniai užklydėliai tokią jo išvaizdą siedavo su suvartojamais alkoholio kiekiais ir buvo visiškai neteisūs: dar būdamas vaikas, Vladas nušalo veidą Sibire. Aišku, tai netrukdė Vladui gerti – bet ši koreliacija, kaip patikslintų duomenų analitikas, toli gražu nereiškė priežastingumo ryšio. Išėjęs ryte į kiemą šiltuoju metų laiku, neretai užtikdavau Vladą su alaus buteliu sėdintį specialiai šiam reikalui išneštame fotelyje, skaitantį laikraštį ir tuo pat metu aistringai diskutuojantį su Vitaliku, kitu mūsų kiemo kaimynu. Išgėręs butelį, sėsdavo į žmonos vairuojamą mašiną ir dviese važiuodavo į Žirmūnus, kur dvidešimties kvadratinų metrų namuke laikė barą. Vladas labai didžiavosi, kad yra lietuvis, tremtinys ir savarankiškas verslininkas, – ir mylėjo savo darbą.

Taigi, Vitalikas: metro aštuoniasdešimties rūstokos išvaizdos, bet geros širdies vyras,

galimas daiktas, už mane jaunesnis. Buvo iš sentikių šeimos, kuri į *bromą* atsiveriančiame bute gyveno nuo devyniolikto amžiaus; kai atsikraustėme, dar gyva buvo jo senelė, kuo švariausiai kalbėdavusi lietuviškai; jo mama, Nadia, šnekėdavo su manimi rusiškai – aš jai atsakydavau lietuviškai, ir mudu puikiai susikalbėdavome. Vieną dieną, kai kažkokiu reikalu pas juos užėjau, Nadia parodė seną knygutę, kurioje sentikių papročiu buvo surašyti visi giminės mirusieji; viename lape – vyrai, kitame – moterys. Sąrašas prasidėjo iškilmingai, tvarkingai ranka išvedžiotais vardais: pirmoji vardo raidė išrašyta raudonai, o šalia kelių vyriškų vardų puikavosi bažnytinės slavų kalbos santrumpa, žyminti отца, „tėvą“, sentikių dvasininko titulą. Vėliau raudonos vardų raidės dingsta, vardus užrašiusios rankos keičiasi, raštas paprastėja... Vitalikas kartais įsidarbindavo statybose ar kitam kokiam panašiam darbe, bet dažniau veikdavo tai, kas jam patiko labiausiai, – gerdavo alų. Dažniausiai gurkšnodavo kieme, sėdėdamas ant savo buto slenkščio, sugėrovams susispietus tarpuvartėje; vyrai paslaugiai prasiskirdavo, kai reikėdavo į kiemą įvažiuoti automobiliu.

Dabar jie visi mirę: ir Antonas su žmona, ir Vladas, ir Vitalikas, ir Nadia, ir ta močiutė, kuri kiekvieną vasarą ant išneštos kėdės oriai sėdėdavo Paupio gatvės kieme, tylia šypsena laimindama praeivius, per jos *bromą* trumpinančius kelią iki pėsčiųjų tilto per Vilnelę į Tymo turgų, ir dar dešimtys kitų, kurių nė veidų nebepamenu, savo buvimu suteikdavusių Užupiui tą rupios, apčiuopiamos, užuodžiamos praeities jausmą, truputį atsiduodantį karčiais anglies dūmais, truputį – drėgnu pelijančiu apleisto namo mūru, truputį – asocialiu įsigėrusiu senų cigarečių dūmų ir pagirių tvaiku, truputį – išdidaus, naivoko boheminio, o gal kontrkultūrinio nepaklusnumo istorinei

būtinybei dvasia, – kvapu, kurį kaimyniniame Senamiestyje taip greitai išplovė jį užtvindžiusi gentifikacijos banga.

Šitų žmonių nebėra, tačiau tas kvapas tebedvelkia čia, kaip rašė Jurgis Kunčinas, „anapus Vilnelės, jau Užupyje, tarsi kitoje, beveik nepriklausomoje valstybėje, – upelė ne tik natūrali gamtinė siena, bet ir įtakos sferų riba“. Išties, Kunčino „Tūlos“ žodžiai dabar nuskamba kaip dvasinis Užupio manifestas, išprašavęs vėliau paskelbtą Užupio Respubliką su visa jos jaukiai ekscentriška Konstitucija, ceremoninių pareigybių hierarchijomis – nuo Prezidento ir Karaliaus iki Užsienio reikalų ministro pareigas einančio barzdoto poeto ir ambasadorių, paskirtų egzotiškoms karalijoms, pavyzdžiui, Šventajai Romos imperijai arba Lotynų kalbai, – su Angelu, su savo valiuta, niekada nepatiriančia infliacijos, nes vieno užo vertė visada išlieka ta pati – vienas alaus bokalas Užupio „Špunkoje“.

Užupis netapo menininkų respublika, bet tai netrukdo jam būti meno kūrinium.

Užupis kitados siekė broliautis su Monmartru ir įteigti sau bei kitiems esantis menininkų respublika; jo gelmėse tebėra Meno inkubatorius – pernelyg iškilmingas pavadinimas galerijai ir porai suvenyrų krautuvii, susispietusių apie jaukų kiemelį šalia Vilnelės. Tiksliau Užupį aprašytų Gilberto Keitho Chestertono žodžiai apie Šafrano parką, tiksliai literatūrinėje fikcijoje egzistuojantį Londono rajoną: „Priemiestis su tam tikru pagrindu vadintas menininkų kolonija, nors čia niekada nebuvo sukurtas joks tikras meno kūrinys. <...> Tai

kas, kad čionykščiai gyventojai ne menininkai – visuma pati buvo meniška. Jaunuolis ilgais kaštoniniais plaukais ir akiplėšos veidu iš tiesų visai ne poetas, tačiau jis neabejotinai tikra poema. <...> Taip, tik taip derėjo į šią vietą žiūrėti; ją privalu laikyti ne tiek menininko dirbtuve, kiek trapiu, tačiau visiškai užbaigtu meno kūrinium.“ („Žmogus, kuris buvo Ketvirtadienis“; kiek modifikuotas Rasos Drazdauskienės vertimas.) Užupis netapo menininkų respublika, bet tai netrukdo jam būti meno kūrinium. Tačiau tai trapus meno kūrinys. Kažkada populiarūs buvo ir senovinių žemėlapių maniera sukurti spalvingi Užupio planai, vaizduojantys jį kaip salą, kone iš visų pusių supamą Vilnelės, su likusia miesto dalimi susijungusią tik septyniais tiltais. Tačiau jie atspindėjo veikiau įsivaizduojamą ir trokštamą negu esamą padėtį; kasryt nuo kalno iš Olandų gatvės atsiritantys automobilių srautai užtvindo tiltus per Vilnelę ir panaikina tą seklią skirtį, kurią upė žymi miesto tikrovėje. Iš viršaus plūsta ir kitokios bangos – naujoji urbanizacija, brangių kiču užpildanti kiekvieną laisvą aukštutinio Užupio žemės sklypą.

Ir vis dėlto kažkokia nematoma riba tikrovėje tebelieka, ir tasai nenuolankumo krūvis tebedilgčioja ore. Kai prieš keliolika metų buvo iškelta mintis įkurdinti Užupyje Tibeto skverą, tuometinis miesto meras metė paniekiamą veto: kaip galima romantiškų idealistų saujelės svaičiojimus kelti prieš milijardinius Kinijos interesus? Tūkstantis žmonių susirinko į protestą, rankomis buvo daromos ir pačių prie sienų kalamos pirmosios lentelės: mero greitai neliko, o Tibeto skveras, visų tironų apmaudui, tebėra.

To Užupio, kurį Kunčinas aprašė „Tūlos“ puslapiuose, kalbėdamas apie „tikrojo Užupio vidurius ir kloakas“, nebėra; „skurdas, neveltis,

girtos dainos“ nebeplūsta iš Užupio betoniniu tiltu ties Bernardinų vienuolynu, nors tebeliko ir jo minimi pavasariniai polaidžiai, ir violetinis, tarsi išsiliejęs rašalas rūkas. Beveik nebeliko bohemos, kurią pritraukė tos tamsiosios Užupio tapatybės pusės kerai, tačiau tebegyvena tie, kurie čia atsikraustė suviloti anos bohemiškosios kartos sukurtos atmosferos: mes gyvename, parafrazuojant vieną pažįs-

tamą anglę, Kunčino aprašyto pasaulio bangų sukeltų raibulių paraštėse.

Užupis tebegyvuoja – kaip trapus iššūkis geležinei istorinio fatalizmo ir nuogo vulgaraus intereso logikai, kaip silpnųjų stiprybės simbolis: nėra nieko silpnesnio, o kartu ir nieko stipresnio, už vaiduoklį, vaizduotę ar viziją.

„Tūlos“ Užupio beveik nebėra, ateities Užupis dar kuriamas. Vytautės Ribokaitės nuotr.

Valakampių vilos

Rokas Mikšišūnas

Tekstas ir nuotrauka

38

Šiandien Valakampiai daugeliui yra pušynai, paplūdimiai ir lėtas vasaros poilsis prie Neries. O man – dar ir vieta, kur vaidinau filme. Eidamas šio rajono gatvėmis retas susimąsto, kad čia gyveno Lietuvos didieji kunigaikščiai, lietuvybės puoselėtojai ar kino kūrėjai. Kokias istorijas slepia šis Vilniaus rajonas?

Valdovų poilsio vietos paslaptis

Istoriniuose šaltiniuose randamos skirtingai užrašytos vietovardžio Valakampiai formos – lenk. *Walakapie* ir *Walakupie*. Kalbininko Jono Jurkštos nuomone, vietovardis kilęs iš vandenvardžio – upelio Valakupė ar Valakupis – ir čia buvusio to paties pavadinimo vienkiemio, kurio dirbama žemė matuota valakais. Tarpukariu šios apylinkės buvo vadinamos Paverkais (lenk. *Podwerki*) arba Paspieška (lenk. *Pospieszka*). Istoriko Jurgio Vanago nuomone, Valakampių pavadinimas galimai kilęs iš šioje vietovėje XIX amžiuje stovėjusios

priemiesčio užėigos, kurioje valgyti ir linksmintis buvo pamėgę vilniečiai. Vėliau prigijo Valakampių pavadinimas pagal kaimą, buvusį dabartinėje Žuvėdrų gatvės teritorijoje.

Jau XVI amžiuje prie šiandien po žeme tekančio Viršupio upelio buvo įkurta Lietuvos didžiųjų kunigaikščių vasaros rezidencija. Manoma, kad ją 1544–1548 metais pastatė Žygimantas Augustas. Čia stovėjo ne tik rūmai – veikė pirtis, buvo įrengti žuvų tvenkiniai, netgi laikytas žvėrynas. Ši vieta buvo gana svarbi, kad atsirastų ir garsiajame XVI amžiaus Georgo Brauno atlase. Ten pažymėti pastatai ir aptvertas miško plotas – tarsi užuomina į Valakampiuose vykusį gyvenimą.

Praėjus keliems šimtmečiams, 1853 metais istorikas Adomas Honoris Kirkoras čia atliko archeologinius tyrimus. Jis rado rūmų pamatus, koklius su karališkais karūnomis, monetų. Tačiau XX amžiaus pabaigoje archeologams, vadovaujamiems Kęstučio Katalyno, tikslios rezidencijos vietos nustatyti nepavyko. Tad kur ji iš tikrųjų buvo? Gal visai netikėtoje vietoje – ten, kur šiandien skuba miesto transportas?

Vilos pušynuose ir lietuviybės židiniai

Laikui bėgant Valakampiai keitėsi. Iš valdovų poilsio vietos jie virto ramybės ieškančių miestiečių prieglobsčiu. Pušynuose pradėjo dygti vasarnamiai. Ir dabar galima pasivaikščioti juos jungiančiais takais, gatvėmis: Vaidilutės, Lizdeikos, Rukeliškių.

Vasaras čia leisdavo ir to meto žinomi lietuviybės puoselėtojai. Tarp jų – vaistininkas, pedagogas ir visuomenės veikėjas Konstantinas Stašys bei Jurgis Šlapelis su žmona Marija. Jurgio ir Marijos Šlapelių meilės istorija prasidėjo dar 1905 metais lietuvių kalbos kursuose. Netrukus jie atidarė pirmąją lietuvišką

knygyną Vilniuje, o Konstantinas 1931 metais savo erdviuose namuose Jakšto g. 5 įkurdino pirmąją lietuvišką gimnaziją Vilniuje – Vytauto Didžiojo, į kurią pakvietė dirbti ir Jurgį.

Šlapelių šeimyna mėgdavo vasariškas pramogas Valakampiuose. Maudydavosi Neryje ar patogiai leisdavo laiką ant sulankstomų kėdžių savo sodyboje. Ten šeiminkai pasodino berželį, kuriuo šeima labai džiaugėsi. Konstantinas Stašys irgi buvo didelis gamtos mylėtojas, aplink namus sodino augalus ir medelius. Deja, Šlapelių ir Stašių šeimų likimai nebuvo lengvi. Konstantino šeima išstremta, jis pats mirė lageryje. Jurgis Šlapelis mirė Vilniuje, vaikai emigravo, o žmona Marija liko

Konstantino Stašio viloje virė kultūrinis gyvenimas.

viena Vilniuje. Užrašuose ji ilgesingai mini, kad neliko nei sodybos, nei vaikų, nei vyro, o berželij nukirto. Jausmingas susitikimas su dukra įvyko tik po dvidešimties metų.

Vienoje iš Valakampių vilų Antrojo pasaulinio karo metu įsikūrė kita lietuviybės puoselėtoja Stefanija Poškienė. Ji, kaip ir daugelis senųjų vilniečių, buvo Vytauto Didžiojo gimnazijos alumnė. S. Poškienė vilą įsigijo iš žymaus tarpukario radiologo Samuelio Margolio ir jo dukters Rachelės. Būtent šioje viloje Stefanija pradėjo burti senuosius vilniečius dar Lietuvai neatkūrus nepriklausomybės. Vėliau susitikimai persikėlė į Konstantino Stašio vilą Valakampiuose, pas jo vaikaičes Dainorą Mariją Juchnevičiūtę–Vaivadienę ir Eleną Ramintą Kuprevičienę. Viena iš „Vilniaus ainių“ klubo narių Birutė Biekšienė teigia, kad senieji vilniečiai – tai lietuviai, kurie Lenkijos okupacijos metais liko ištikimi sostinei: „Jie nebūtinai gimę Vilniuje, neturi (o gal ir turi, bet tai nesvarbu) titulų, nėra nei grafai, nei kunigaikščiai. Tai lietuviai-idealistai, suprato, kad negalima palikti Vilniaus, kad jis sulenkėtų.“

Dainoros namuose „Vilniaus ainiai“ rengdavo narių parodas, lankydavosi paplūdimyje, tvarkydavo Valakampių aplinką. Vyko ir Dainoros darbų paroda, ji buvo aktyvi architektė, daug dėmesio skyrė žalioms erdvėms ir landšaftui. Matyt, meilę gamtai perėmė iš savo senelio Konstantino.

Filantropija ir našlaičių namai

Valakampiuose stovi ir kito žymaus vilniečio, litvako Izraelio Bunimovičiaus vila – šį faktą sužinojau neseniai ir dar aiškinuosi, ar jis tikras. Gerai žinomas verslininkas, filantropas ir bendruomenininkas Vilniuje įkūrė šokolado fabriką „Viktorija“. Jis buvo jautrus skurdo

Tad vilniečiams teko susikurti savo kurortą.

problemai, savo lėšomis išlaikė pavargėlių prieglaudą, prisidėjo prie žydų ligoninės bei labdaros valgyklų. Vasaras I. Bunimovičius leisdavo su gausia aštuonių vaikų šeimyna. Pokariu viloje vasarodavo vaikai iš A. Goštauto gatvės pradžioje esančių namų (ten gyveno iš Amerikos atvykę reemigrantai, sovietinės valdžios elitas, kultūros ir meno darbuotojai). Vaikai atmena, kad juos pirmadienį paimdavo iš kiemo ir autobusu išveždavo į Valakampius. Trečiądienį būdavo tėvų lankymo diena, o penktadienį grįždavo į namus. Atkūrus nepriklausomybę viloje vilnietė Elena Kubilienė įkūrė vaikų pensionatą „SOS vaikai“. Ji vaikystėje irgi tapo našlaite, kai už laisvą Lietuvą kovojęs žuvo tėtis, o po dešimt metų nuo jo netekties pasiligojo ir mirė mama. Nors Bunimovičių ir Eleną skiria beveik šimtmetis, juos jungia filantropiška veikla ir atsigręžimas į sunkiai gyvenančius, paliktus vilniečius. „SOS vaikai“ iš vilos išsikraustė apie 2010-uosius, šiuo metu vila apleista.

Kai Valakampiai tapo „Vilniaus Palanga“

Sovietmečiu kelionės buvo ribotos, o jūra – sunkiai pasiekama. Tad vilniečiams teko susikurti savo kurortą. Vasaromis Valakampių paplūdimiai būdavo sausakimšai. Tūkstančiai žmonių gulėdavo smėlyje, skambėdavo juokas, vyko sporto varžybos, piknikai. Dėl to vilniečiai dažnai juokaudavo, kad Valakampiai jiems – tarsi „Vilniaus Palanga“. Į paplūdimius buvo galima atvykti ne tik troleibusu, bet ir laivu. Nerimi nuo pavasario iki rudens kursavo dyzeliniai keleiviniai laivai – „S. Nėris“, „Kijevas“, „Taškentas“, o iki 1954 metų plaukiojo ir garlaiviai. Vienas populiariausių maršrutų

buvo iš miesto centro – nuo prieplaukos netoli dabartinio Žirmūnų ar Mindaugo tilto rajono – į Valakampius, Turniškes ir Verkius. Kelionė Nerimi buvo ir savotiška pramoga: žmonės grožėdavosi Neries šlaitais, miškais ir Vilniaus panorama iš vandens. XX amžiaus pabaigoje dauguma šių laivų buvo nurašyti, supjaustyti ir išvežti į metalo laužyną, o reguliarūs reisai Nerimi nutrūko. Vis dėlto šiandien Vilniuje vėl kalbama apie pliažinės kultūros sugrįžimą. Modernūs elektriniai laivai plauks iki Žirmūnų ir Valakampių pliažų.

Kinas pušyne: „Kinemos“ pradžia

Valakampiuose režisierius Šarūnas Bartas 1989 metais įkūrė pirmąją Lietuvoje nepriklausomą kino studiją „Kinema“. Kartu su mama apžiūrėjo vietą, kuri paliko didelį įspūdį – pušynai, ramybė ir jokių kaimynų. Dėl šitos vietos Šarūnas ir jo mama nėrėsi iš kailio: pardavė viską, kas buvo įmanoma, kad įsikurtų čia. Tiesa, nusipirkta namas buvo apleistas, su vos keliais kambariais, tinkamais gyventi. Pirmus metus čia gyveno režisieriaus mama – pro kiaurą stogą lietus lijo ir sniegas krito į vidų, buvo statomi kibirai. Name nebuvo vandentiekio – geriamąjį vandenį kartą per mėnesį atveždavo *bačkoje*. Bet vieta – didelis namas miške, netoli miesto centro – tiko studijai.

Pamažu buvo įrengtas antras aukštas, iš įvairių vietų susivežta reikalinga technika ir aparatūra. Su laiku įsirengtos garso ir vaizdo montažinės, kostiuminės, administracinės ir peržiūrų patalpos. Įdomu tai, kad anksčiau šiose patalpose gyveno ir dirbo grabdirbių šeima. Sandėliukuose buvęs šeimnininkas kaldavo ir dažydavo dekoracijas metaliniams vainikams. Stovėjo presai lapukams iš skardos gaminti, juos nudažydavo žaliai. Iki šiol po žeme yra likęs storas sukietėjusio dažo

sluoksnis. Senasis namas turėjo palėpę, ten buvo likę du nenaudoti karstai, o už garažo – ilgas, arkliais traukiamas katafalkas karstui vežti. Šarūnas šiuos „rekvizitus“ panaudojo kurdamas filmą, o vėliau padovanojo muziejui.

Bėgant laikui, maždaug nuo 1996 metų, studija Grybautojų gatvėje tapo pagrindine baze. Čia ruošdavosi ekspedicijoms, įrengta kostiuminė ir grimerinė, vyko aktorių bandymai ir repeticijos. Kieme buvo įrenginėjami automobiliai, tvarkoma šviesų technika, gaminami krovinių konteineriai. Prieš vieną iš ekspedicijų pievoje stovėjo didžiulė balta palapinė, kurioje dirbo apšvietėjai: tvarkė lempas, kabelius, ilgintuvus, gamino paskirstymo dėžes – kitaip tariant, rūpinosi visa elektrine dalimi.

Grybautojų g. 13 esančioje viloje vaidinau antraplanį vaidmenį filme.

Vieta, kuri nuolat keičiasi

Aš irgi gerai pažįstu Valakampių rajoną – čia praleidau visą vaikystę ir paauglystę. Dviračiu važinėdavau po apylinkes, eidavau į Valakampių pliažą ir net filmavausi filme. 2000-ųjų pradžioje Grybautojų g. 13 esančioje viloje vaidinau antraplanį vaidmenį Vytauto V. Landsbergio filme „Jonukas ir Grytutė“.

Valakampiai keitėsi ne kartą. Ir vis dėlto kažkas išliko. Galbūt tai, kas traukė žmones prieš kelis šimtus metų – gamta, ramybė ir jausmas, kad miestas čia visai šalia, bet kartu ir toli. Vaikstant pušynais šiandien sunku įsivaizduoti visus šiuos sluoksnius. Tačiau jie čia – paslėpti po smėliu, medžiais ir prisiminimais.

SKONIS

Fermentuotas miestas

Saulė Untanaitė

Halės turguje buriasi ir fermentuotų gėrimų, ir kimči bendruomenės. Vytautės Ribokaitės nuotr.

Vilnius – miestas, kuris nuo seno gyveno *ant raugo*. Ir, panašu, vis dar gyvena. Fermentacija čia niekada nebuvo mada. Greičiau šeimos relikvija, tyliai perduodama iš kartos į kartą kartu su

stikliniais rūsiuose, senais receptais ir močiucių sakiniiais: „Tegu dar pastovi – bus geriau.“ Raugintos daržovės, gira ir vaisių gėrimai padėdavo ne tik išgyventi ilgus žiemos su šūsniu vitaminų, bet ir atsigavinti vasaromis, kai miestas dar neskendėjo kokteiliuose ar tonikuose. Vilniečiai visada raugė tai, ką užsiaugindavo patys. Puikiai tą žinau, nes ir pati raugiu girą, sidrą, darau kimčį.

Šiandien fermentacija į miestą sugrįžta jau su kita jėga. Norisi kažko, kas burbuliuoja, kinta ir kiekvieną savaitę būna šiek tiek kitokio skonio.

Ir būtent dabar vilniečiai, atrodo, nusprendė užsiimti virtuvės alchemija taip, kad net senamiesčio grindinys lengvai sudrebėtų. O aplinkiniams kartais atrodytų, kad kaimynai šiek tiek išprotėjo.

Gira, kuri kažkada buvo tiesiog paprastas dalykas – atsigėrei ir eini toliau – šiandien tampa lėtai brandintu fermentacijos proceso rezultatu. Ir jeigu manote, kad girą pagaminti paprasta – nė velnio. Ją gaminant ne kartą teko išgirsti duslų POKŠT, po kurio supratau, kad šaldytuvo dureles geriau atidaryti atsargiai. Gira yra gyvas produktas. Ir su gana griežtu charakteriu.

Skonis čia nuolat juda, keičiasi, bręsta. Kaip ir pats miestas.

Kombučia Vilniuje šiaudien gyvena geriau nei dalis studentų – šildoma, prižiūrima ir aptarinėjama taip, lyg būtų visateisis šeimos narys. Ir tai patvirtina ne vienas studentas, gurkšnojantis kombučią Halės turgaus „Spoon Out“ restoranėlyje, kuriame dirbu. Kadaisė auginta ant močiučių palangių, šiaudien ji išgyvena tikrą renesansą: pilstoma į šampāno butelius, patiekiamā atšaldyta krištolo taurėse restoranuose, ragaujama turguose, vasaros festivaluose ir aptarinėjama taip rimtai, lyg visi dėl jos būtų šiek tiek pamišę.

Vyresnės Halės lankytojos tik šypteli: „Pagaliau mūsų jaunystės gėrimas tapo madingas.“

O mes su „Spoon Out“ komanda juokiamės: „Nauja – tai gerai pamiršta sena. Tik dabar su riebiu kokybės ženklū.“

Gerą kombučios fabrikėlį užkūrė ir mūsų kaimynai iš „Kablo“, pavadinę „Kaip Kam Kombucha“. Jie nėra ieškoti tobulo gėrimo, kuris nukonkuruotų importinius vaisvandinius. Ir eureka! Jiems pavyko: ne per saldi, organiška, natūrali ir, svarbiausia, gaivi. O skonių pasirinkimas nustebins net visko mačiusius: nuo kanapių, eglių spyglių, baziliko iki pupelių lukštų kombučios.

Ir tada, kai jau atrodė, kad Vilniaus fermentacijos viršūnė pasiekta, į sceną įžengė „SIP SAP“ su fermentuota beržų sula. Jų tikslas buvo sujungti modernų gyvenimo būdą su pačia švaresnia gamtos dovana, ir tai puikiai pavyko.

Kas galėjo pagalvoti, kad Vilnius vasarą pasitiks ne su dar vienu kokteiliu iš Paryžiaus ar Milano, o su gyvu, putojančiu gėrimu, kuris kvepia mišku, pavasariu ir truputį vaikyste.

Tie, kurie ragavo, kalba panašiai: „Va čia tai vasaros skonis. Taps hitu.“

Fermentuodamasi beržų sula lengvai ima burbuliuoti, tampa natūraliai saldi ir turi švelnų charakterį, kurį vilniečiai, panašu, jau spėjo pamilti.

Prisipažinsiu – ir aš buvau skeptiška. Vaikystėje taip ir nesupratau legendinio beržų sulos fenomeno. Bet paragavus fermentuotos versijos viskas staiga susidėliojo į vietas. Skonis priminė vasaros mišką po lietaus.

Bet yra vienas produktas, kuris į Vilniaus fermentacijos kultūrą įnešė tikros beprotybės ir virto mažu judėjimu – kimči. Jeigu prieš kelerius metus daugeliui vilniečių jis dar skambėjo kaip kažkas tolimo ir egzotiško, šiandien Halės turgus jau turi beveik savo kimči subkultūrą.

Azijiečių restorano „Chaosai“ įkūrėjas ir kasmet vykstančio kimči festivalio organizatorius Mindaugas Karosas sako net nesitikėjęs, kaip greitai kimči prigis Vilniu-

Korėjietis Jim Mok gamina kimči vilniečių namuose. Algirdo Kumžos nuotr.

je, nes pradžioje atrodė, kad tai bus nišinis dalykas keliems žmonėms. O dabar kimči pukši net balkonuose.

Paklaustas, kas jam yra kimči, jis juokiasi: „Kimči – tai ne tik raugintas kopūstas. Tai lengvas raugo išprotėjimas stiklainyje, kuris su laiku tik gerėja.“

Mindaugas pastebi, kad fermentacija šiandien jungia žmones: „Sunku nepastebėti, kiek daug jaunimo ką nors raugina, konservuoja ar fermentuoja. Žmonės drąsiai eksperimentuoja, dalinasi skoniais ir ateina į festivalį.“

Ir susiliejančias skirtingų fermentacijos kultūrų patirtis. Pavyzdžiui, vilnietis kuksando pradininkas Lietuvoje ir kimči tradicijos puoselėtojas Algirdas Kumža kartą kimči raugė su į svečius atvykusi garsiu kuksando meistru Jin Mok. Teko supjaustyti kalną česnakų!

Ir tada į sceną tyliai įžengia pagrindiniai herojai – bakterijos.

Tos pačios, kurių dar visai neseniai bijojome kaip blogos orų prognozės, šiandien tampa beveik miesto simboliu. Fermentuoti, dar kitaip vadinamų enzymų gėrimų „Gyvas“ kūrėjai savo produktus vadina eliksyrais ir sako, kad šiuolaikinis žmogus ieško alternatyvos alkoholiui ir saldiems limonadams.

„Tai lyg mažas ritualas sustoti ir pasirūpinti savimi“, – pasakoja Mantas Stoškus, „Gyvas“ ambasadorius.

Jų fermentuoti gėrimai kuriami iš gyvų kultūrų, šaltinio vandens, vaisių, uogų, daržovių ir žolelių. Skoniai svyruoja nuo saldžiarūgščių uogų iki aštresnių, pikantiškų variacijų. „Kaip žmonės yra skirtingi, taip enzymų gėrimų skoniai skiriasi“, – sako Mantas ir kviečia kiekvieną atvykti savaitgaliais į degustaciją Halės turgavietėje.

Bakterijos dar niekada nebuvo taip aukštinaimos. Jos šiandien aptarinėjamos pagarbiai, o kažkada tokia pagarba buvo skirta tik poetams. Ir jei Vilnius turėtų nematomą herbą, visai tikėtina, kad jame būtų ne Gedimino stulpai, o geros reputacijos pieno rūgšties ar šieno lazdelės bakterija.

Vilniečiai moka raugti. Jie moka laukti, stebėti ir pasitikėti procesu. Fermentacija reikalauja kantrybės – jos negali paspartinti. Gal todėl ji taip gerai prigijo mieste, kuris nuolat skuba.

Dar prieš Vilniui atrandant kombučią ir „gyvus“ gėrimus, ūkininkai iš visos Lietuvos vežė savo vaisius, uogas, medų ir žoleles į Vilnių, kur buvo kuriami lėtai brandinami skoniai, tapę miesto kultūros dalimi.

1989 metų Pasaulinėje parodoje Paryžiuje lietuviškas braškių vynas buvo įvertintas pagrindiniu prizu. O šiandien kuriamais skoniais, panašu, būtų susidomėję Radvilos, Sapiegos ar Pacai. Vokiečių gatvėje, autentiškuose XVI amžiaus liuteronų rūsiuose, kurie per daugiau nei penkis šimtus metų matė ir karą, ir marą, kadaise buvo laikomos anglys bažnyčios šildyti, vėliau slėptos lietuviškos knygos, o dabar po senomis arkomis niekas nebesislepia – čia renkasi smalsūs skonių ieškotojai.

Edukacijų erdvėje „Lietuviški skoniai“ profesionalūs vyndariai Laima ir Aidas Stalmokai kviečia nusikelti kelis šimtmečius atgal ir pažinti Lietuvos mažųjų licencijuotų gamintojų vynus bei midų per istorijas, tradicijas, kvapus ir skonį. Nuo vynuogių ir uogų, vaisių ir net pienių, rabarbarų vynu, nuo tradicinio midaus iki kvepiančio agurkais. Dauguma savo kūrinius besidalijančių vyndarių ir midudarių, pasakoja šios erdvės šeimininkai, turi ilgametę iš kartos į kartą perduodamą patirtį apie fermentaciją ir gamybą. Jiems fermentacija tampa beveik alchemija – procesu, kuriame laikas, vaisiai, uogos, bakterijos ir žmogaus kantrybė sukuria kažką gyvo.

Vyndarys Aidas juokiasi, kad fermentacija mėgsta drąsius žmones, nes kartais net pats nežinai, kuo viskas baigsis. Už Vilniaus jie augina savo vynuogyną, domisi, kaip vynuogynai paplito Vilniaus apylinkėse.

„Esu skaičiusi istoriniuose šaltiniuose, kad kunigaikščiai geriausią midų Vavelyje, Krokuvyje, gėrė atvežtą iš Vilniaus“, – pasakoja Laima, įkvėpimo ieškanti istoriniuose receptų puslapiuose ir žmonių pasakojimuose. Taip atrado,

Vilniečiai moka raugti. Jie moka laukti, stebėti ir pasitikėti.

kad vidurinės klasės miestelėnai irgi augino vynuoges: sklype Rusų g. 5, kaip parodė atliktas giluminis tyrimas, prieš keletą šimtų metų augo vynuogės; vynmedžiai paminėti ir 1623 metais Elžbietos Sofijos Hohencolern-Radvilienės sutartyje dėl daržo ir sodo šalia dabartinės Tilto gatvės pardavimo.

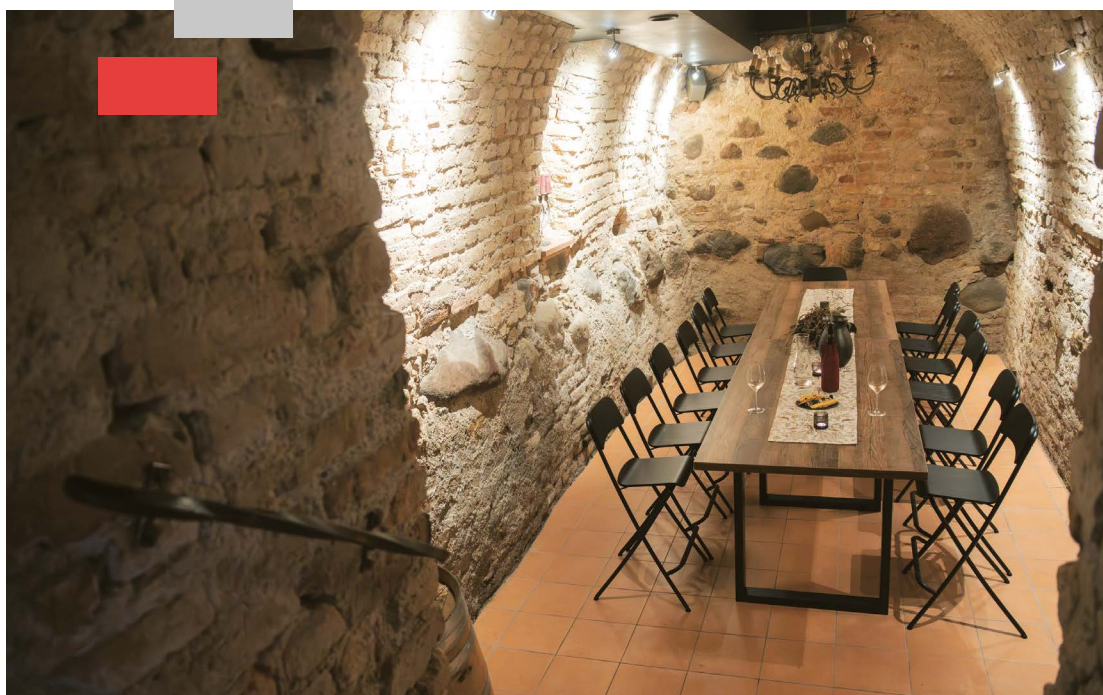
Grįžę iš istorijų pilnų rūsių į namus, Stalmokai laisvalaikiu savo malonumui eksperimentuoja: daro šeimynai vynus iš svarainių, vyšnių, šilauogių, braškių ir net pomidorų.

Ir visa tai atrodo visiškai natūraliai. Lyg fermentacija vilniečių kraujuje būtų cirku-liavusi visada.

Daugelis pasaulio šalių didžiuojasi savo skoniais ir tradicijomis. O lietuviai vis dar kartais bijo būti nesuprasti. Bijome, kad gira, rauginti kopūstai ar iš lietuviškų sodų vaisių gimę gėrimai kažkam pasirodys pernelyg paprasti. Bet galbūt kaip tik čia slypi mūsų stiprybė.

Vilnius visada mokėjo raugti, konservuoti ir kurti iš to savitą kultūrą. Mes turime savo skonį, gilią istoriją ir fermentacijos tradiciją. Ir gal jau laikas jos nebeslėpti. Nes kiekvienas skonis yra unikalus savaip. Kaip ir pats Vilnius – šiek tiek rūgštus, nenuspėjamas, gyvas ir, jei duodi jam laiko, labai geras.

Fermentacijos tradicija tęsiasi: XVI amžiaus liuteronų rūsiuose senamiestyje įsikūrė „Lietuviški skoniai“. (Nuotraukoje – taurėse yra vanduo.) Vytautės Ribokaitės nuotr.

MARŠRUTAS

Kaip žydėjimas Vilniaus. Miesto gėlynai

Vaiva Marozienė

CUP daržas – kiekvieną vasarą kitoks, kviečiantis dalintis. Sauliaus Žiūros nuotr.

Vilniaus miesto gėlynų maršrutas – kelionė per spalvas ir kvapus kitaip: lėčiau, jautriau, dėmesingai pasigrožint. Kiekvienas gėlynas yra tarsi atskira stotelė su savo nuotaika: vienur rami ir harmoninga, kitur – drąsi, šiuolaikiška ir netikėta.

Miesto gėlynai kuriami atsižvelgiant į konkrečios vietos identitetą – jos istoriją, architektūrą, mastelį ir aplinkos charakterį (*maršruto sudarytoja yra kraštovaizdžio architektė-ekologė – red. past.*). Augalai parenkami taip, kad pritrauktų bites, drugelius, paukščius, kitus miesto ekosistemai svarbius organizmus ir žydėtų nenutrūkstamai – nuo ankstyvo pavasario iki vėlyvo rudens.

Projektuojant gėlynus vadovaujamosi natūralistinio gėlyno principais: augalai komponuojami sluoksniais, derinant skirtingo aukščio, formų ir struktūrų rūšis. Aukšti augalai formuoja foną ir ritmą, vidutinio aukščio – suteikia tankio ir dinamikos, o žemi – užpildo erdves bei sukuria vientisumo jausmą.

Visus maršruto, kurio ilgis apie 14 kilometrų, gėlynus rasite nemokamoje programėlėje „Neakivaizdinis Vilnius“ ir Neakivaizdinisvilnius.lt ir.

CUP daržas

Konstitucijos pr. 12
54.694235, 25.276787

Keturi šimtai moliūgų, beveik tiek pat mongoldų, lapinių kopūstų, kukurūzų, raudonžiedžių pupų, pankolių ir apie šimtas lauko pomidorų. Toks buvo pirmas daržovių sėjos asorti, 2023 metais įkūrus miesto daržą prie prekybos centro įėjimo. Šalia daržovių sužydėjo medetkų, nasturtų, kinmėčių, obuolinių mėtų, kosmėjų.

CUP daržo plotas – 700 kvadratinų metrų. Parenkami valgomi augalai (yra net astrų ir viendienių!). Kartu skiriamas dėmesys estetikai, tad pirmenybė teikiama ryškialapiams vaisiams, daržovėms.

Augalų įvairovė. Kasmet sėjomainos principu sodinami skirtingi augalai.

Žydėjimo kalendorius. Priklauso nuo tūmet pasodintų augalų.

Vašingtono skvero gėlynas

Vašingtono skveras, J. Tumo-Vaižganto g. / Lukiškių g.
54.691730, 25.270421

Vašingtono skvero neįmanoma nepastebėti dėl jaukiai trykštančio fontano. Tačiau čia

verta ir prisėdus ant suoliuko pasigrožėti gėlynu, 2025 metais tarptautiniame Baltijos šalių sostinių gražiausio miesto gėlyno konkurse laimėjusiu antrą vietą. Komisija įvertino jo subtilią, ramią estetiką, vyraujančią baltą žiedų spalvą. Juk šis 1996 metais įsteigtas skveras – tarsi Amerikos ambasada po atviru dangumi.

Augalų įvairovė. Šluotsmilgių (*Deschampsia cespitosa*) masyvuose įsodinta rožių (*Rosa 'Musquee sans Soucis', Rosa 'Lac Majeau'*), baltų viendienių (*Hemerocallis*), skėstašakių astrų (*Aster divaricatus*), didžiųjų hakonių (*Hakonechloa 'Macra'*).

Žydėjimo kalendorius. Gėlynai gana ramūs, jų išskirtinumas – geometrinės faktūros, tad grožėtis galima nuo pavasario iki rudens.

Vašingtono skvero gėlynas ypač natūralus, jame gausu varpinių augalų. Vaivos Marozienės nuotr.

Notrelė Žemaitės skvere. Vaivos Marozienės nuotr.

Žemaitės skvero gėlynas

Žemaitės skveras, Gedimino pr.
54.688410, 25.274101

Lukiškių kalėjime, dabar virtusiame gyvbinga kultūros ir meno erdve, 1917 metais porą savaičių kalėjo rašytoja Žemaitė už caro valdžiai neįtikusį straipsnį jos redaguojamoje „Lietuvos žiniose“. Net už grotų ji pasižymėjo stipriu charakteriu – reikalavo pirties, geresnio maitinimo.

Nukelti į erdvę, kur rašytoja augo, gyveno ir subrendo, – tokį tikslą turėjo Vilniaus miesto parkų kraštovaizdžio architektai. Pernai atnaujintame skvere augalai suskirstyti pagal aukštį, kad sudarytų bangas tiek horizontaliai, tiek vertikaliai – kaip miške.

Augalų įvairovė. Žemiausias ardas – kvapieji lipikai (*Galium odoratum*), didžiosios notrelės (*Lamium orvela* 'Alba'), paprastosios šertvės (*Polypodium vulgare*), europinės pipirinės (*Asarum europaeum*), stambiašakniai snapučiai (*Geranium macrorrhizum*), palminės viksvos (*Carex muskingumensis* 'Little Midge'), didžiosios hakonės (*Hakonechloa macra*). Vidurinis ardas – miškiniai beručiai (*Teucrium scorodonia*), arunkai (*Aruncus* 'Misty Lace'), retavarpės viksvos (*Carex remota*), skėstašakiai astrai (*Aster divaricatus*). Aukščiausias ardas – paparčiai (*Matteucia* sp.), japoninės plukės (*Anemone* 'Honorine Jobert'), raudonieji epimedžiai (*Epimedium rubrum*) ir kt. Medžiai ir krūmai – darželiniai jazminai (*Philadelphium coronaria*), plunksnalapiai lekėčiai (*Staphylea pinnata*) ir kt.

Žydėjimo kalendorius. Kovą pirmas pradžiugina hamamelis, paskui subtiliai pasirodo maži žiedeliai: kvapieji lipikai, jazminai. Vasarai įsibėgėjus, pražysta arunkai, astrai, plukės.

Operos ir baletų teatro rožynas

A. Vienuolio g. 1
54.689484, 25.279643

Operos ir baletų teatro, 1974 metais Vilnių papuošusio vėlyvojo modernizmo pastato, architektė yra Eglė Bučiūtė. Ypač puošni architektūra, fasadų medžiagiškumas, pakylėjanti atmosfera lėmė tai, kad gėlyne vyrauja rožės. Tai pirmas išmanus rožynas mieste (rožės komponuojamos su daugiamečiais žoliniais augalais, taip joms sukuriama vadinamąjį pasijonį, kuris pridengia rožių stiebus, užrakina drėgmę žemės paviršiuje, neleidžia želti svetimžolėms). Operos ir baletų teatro rožynas 2025 metais triumfavo tarptautiniame gražiausio Baltijos šalių sostinių gėlyno

konkurse. Taip pat jam atiteko ir Vilniaus gyventojų simpatijų prizas.

Augalų įvairovė. Rožės (*Rosa 'Roald Dahl'*, *Rosa 'Schneekönigin'*, *Rosa 'Bengali'*, *Rosa 'Schöne vom See'*), girmėtės (*Calamintha nepeta 'Blue Cloud'*), skėstašakiai fliokasai (*Phlox divaricata 'Blue Moon'*), Renardžio snapučiai (*Geranium renardii 'Philippe Vapelle'*), dirktai (*Amsonia 'Blue Ice'*), trilapės draikos (*Gillenia trifoliata*).

Žydėjimo kalendorius. Gegužę skėstašakiai fliokasai subtiliai signalizuoja, kad visai netrukus į šokį įsitrauks rožės. Tačiau dar iki rožių žydėjimo spėja pražysti snapučiai, dirktai, draikos, na, o kvapniosios girmėtės tampa puikiu pasijoniu pradėjusioms žydėti rožėms.

Nuo šio rožyno rožės išplito ir į Goštauto, Žirmūnų, Petro ir Povilo transporto žiedus. Vaivos Marozienės nuotr.

Vešlioji rudbekija Geležinio Vilko žiedo gėlyne. Vaivos Marozienės nuotr.

Geležinio Vilko žiedo gėlynas

Geležinio Vilko žiedas
54.698467, 25.262692

Kokių augalų šaknų nemėgsta pelės? Apie tai turėjo galvoti Geležinio Vilko žiedo gėlyno formuotojai, nes, pasirodo, būtent čia jų neįtikėtinai prisivė.

Geležinio Vilko žiedas yra vienas iš penkių naujai apželdintų Vilniaus transporto žiedų. Gėlyno stilistikai įtaką padarė aukštoji mokykla, Konstitucijos prospekto kontekstas, Moksleivių rūmai, tai yra miesto dinamiškumas, šiolaikiškumas, veržlumas. Tad augalų kompozicija kaip tik tokia čia ir yra – ne tik dinamiška, bet ir kantri, aktyvi.

Augalų įvairovė. Kininiai miskančiai (*Miscanthus sinensis* 'Malepartus', *Miscanthus sinensis* 'Silberfeder', *Miscanthus sinensis* 'Fedreweisser'), purpuriniai kemečiai (*Eupatorium purpureum* 'Risienschirm'), smailiažiedžiai lendrūnai (*Calamagrostis* 'Karl Foerster'), vešliosios rudbekijos (*Rudbeckia nitida* 'Herbstsonne'), gluosniapėis saulėgražos (*Helianthus salicifolius*), virgininiai veronikūnai (*Veronicastrum virginicum* 'Fastination'), rykštėtosios soros (*Panicum virgatum* 'North Wind'), žvilgiosios rudbekijos (*Rudbeckia fulgida* 'Gold Sturm'), širdžialapiai astrai (*Aster cordifolius* 'Little Carlow') ir kt.

Žydėjimo kalendorius. Žydi nuo ankstyvo pavasario, pats puošniausias liepą–rugpjūtį.

Pasivaikščiokim po Rasų kapinių paslaptis

Agnė Šimkūnaitė, Vilniaus miesto muziejus
Antano Grinčelaičio nuotraukos

54

Rasų kapinės, įkurtos 1801 metais, vienos seniausių ir reikšmingiausių Lietuvoje. Jos užima daugiau nei 10 hektarų plotą vaizdingame Ribiškių kalvyne. Šiomet, minėdamas Rasų kapinių jubiliejines, 225-ąsias, įkūrimo metines, Vilniaus miesto muziejus pristato parodą apie jas.

Rasų kapinės neretai pavadinamos tautos panteonu dėl jose palaidotų žymių, šaliai nusipelnusių asmenybių, tačiau ar pakanka į šias kapines žvelgti ir jas vertinti tik iš šios perspektyvos? Apie kapinių daugiasluoksniškumą kalbamės su parodos kuratorėmis: architektūros tyrėja Egle Bazaraitė ir istorike Vida Girininkiene.

Ką mums gali papasakoti Rasų kapinės?

Eglė: Rasų kapinės, pristatomos kaip seniausios Vilniuje, įkurtos už miesto ribų, žymi kapinių erdvės pasikeitimo laikotarpį. Būtent tada, kai jos kūrėsi, ėmė keistis kapinių ir laidojimo erdvės kultūra, ne tik kapines iškeliant

iš miesto, bet ir siekiant jas formuoti kaip jaukią erdvę. Tai nutiko, žinoma, ne iš karto. Įkūrus naujas kapines už Vilniaus, dar kurį laiką laidota miesto teritorijoje po bažnyčiomis arba jų šventoriuose. Tuo metu ir Vakarų Europoje, ir pas mus kapinės iš pastatų, šventorių taip pat buvo perkeliamos į lauką, į atviras erdves. Rasų kapinės primena mišką ir yra datuojamos anksčiau nei Père-Lachaise'o kapinės Paryžiuje. Būtent pastarosios kapinės, įkurtos 1804 metais, yra laikomos pirmosiomis tikslingai suformuotomis kaip parkas. Nors ir galime ginčytis, tačiau mes tarsi buvome pirmi.

Vida: Kaip kūrėsi Rasų kapinės – neaišku, nes nerasta planų, tačiau piešiniuose ar nuotraukose išlikę relikvai liudija žmogaus ir gamtos vienybę. Apie uždraudimą XVIII amžiaus pabaigoje laidoti bažnyčių šventoriuose ar jų požemiuose, Šv. Juozapo ir Nikodemo bažnyčios parapijos perkėlimą į Išganytojo kalno (Misionierių) bažnyčios parapiją ir naujų šios parapijos kapinių steigimą yra daug dokumentų. Pagrindinius raštus pamatysite parodoje. Tuo metu Europoje kapinės užmiesčiuose buvo steigiamos pagal iš anksto sudarytus projektus ar planus, turėjusius įkūnyti kapinių-parkų, mirusiųjų miestų ir kitas

Rasų kapinės įkūnija kapinių-parko idėją.

Mes nežinome, ar Rasų kapinėse tas angliškas parkas yra suformuotas tikslingai, ar ne.

idėjas. Kaip jau minėjau, Rasų kapinių steigimo planai, brėžiniai nerasti, todėl dabar sunku ką nors konkrečiai teigti apie kapinių erdvės formavimą. Tačiau vėlesniuose piešiniuose ar nuotraukose užfiksuoti relikvai: medžiai, natūraliai susidarę takai, alėjos ir kita, liudija žmogaus ir gamtos vienybę.

Ką netikėto atradote tyrinėdamas Rasų kapines?

Eglė: Truputėlį keista ir netikėta tai, kad Rasų kapinės, nors ir katalikiškos, savo gamtiška-organiška forma yra panašesnės į protestantiškas. Tokiuose krikščionybės centruose kaip Prancūzija ar Italija kapinės atrodo kaip mirusiųjų miestas, o ne mirusiųjų miškas ar parkas. Anksčiau mano minėtos Père-La-

chaise'o kapinės Paryžiuje buvo labiau išimtis nei taisyklė – nors daugybę šalių įkvėpė toks pavyzdys, tačiau labiau prigijo liberalesniuose kraštuose. Šiandien katalikiškuose regionuose esančios kapinės yra akmeninės, viskas labai smulkmeniškai suprojektuota, plano struktūra itin geometriška – tokiomis virsta ir dabartinės kapinės Lietuvoje.

Mes nežinome, ar Rasų kapinėse tas angliškas parkas yra suformuotas tikslingai, ar ne. Dar laukiame kolegų biologų išvadų, pastebėjimų, kokie augalai ten auga, kiek jie artimi miško augalijai.

Tiesa, medžiai kapinėse vis dažniau matomi kaip pavojus paminklams ir organiška trąša, kurią reikia pašalinti. Kapinės galėtų būti itin vertingas miesto žaliosios struktūros elementas, o gal net ir savotiškos dvasios viešoji erdvė, pavyzdžiui, Britanijoje senosios kapinės tampa gamtos rezervatu, ten žemė nejudinama, leidžiama tai vietai vystytis savarankiškai, prižiūrėti ją galima tik minimaliai, o visuomenė ją naudoja ne tik kaip atminties

vietą, bet ir kaip visateisį parką. Pavyzdžiui, Highgate'o kapinėse, kurios yra vienos svarbiausių XIX amžiaus Londono kapinių, klesti daugybė įvairių rūšių vabzdžių, ypač drugelių, ir augalų. Tiek su senosiomis kapinėmis, netgi tokiomis kaip Rasos, tiek su naujosiomis mes vis dar norime elgtis labai steriliai.

Ar tai reiškia, kad mes per daug tvarkome, per daug kišamės į kapines?

Eglė: Kai mes rūpinamės kapinėmis, labai daug dėmesio skiriame paminklams išsaugoti ir labai išgyvename, kad tą paminklą medis pažeis ar net sunaikins. Ir net jeigu galiu suprasti šį susirūpinimą, vis tiek man norėtųsi, kad iškirtus medžius jų vietoje būtų sodinami kiti medžiai, kurie juos pakeistų, – taip išlaikytume tą gamtišką kapinių erdviškumą, tokį itin poetišką, itin vaizdingą.

Vida, Rasų kapines tyrinėjate ne vieną dešimtmetį. Kaip keitėsi jūsų požiūris į šias kapines?

Vida: Esu XIX amžiaus istorijos tyrėja. Kapinės viena iš temų, padedančių suvokti šį laikmetį. Jų istorija – ne tik kapai, o sudėtingos istorinės ir kultūrinės epochos, pateikiančios vis naujų atradimų. Parodoje visko neparodysime, tačiau kai kurie istorijos pjūviai ar epochos simboliais tapusios biografijos, tikimės, privers susimąstyti. Tarkim, baltarusių poeto Liudviko Kondratovičiaus, žinomo Vladislavo Sirokohlės slapyvardžiu, laidojimas žandarų apsuptyje 1862 metų rugsėjį, Sankt Peterburgo universiteto studento Juozapo Lukoševičiaus, už pasikėsinimą į carą Aleksandrą III 1887 metų kovą net aštuoniolika metų kalinto Šlisselburgo tvirtovėje, vėliau – garsaus geologo, Vilniaus universiteto profesoriaus gyvenimo kelias, 1863–1864 metų sukilimo

dalyvių kapai, kenotafai, epitafijos, perlaidojimai, nepriklausomybės simboliu sovietmečiu tapusio Jono Basanavičiaus kapas... Tokių pavyzdžių būtų labai daug.

Kokius klausimus būtų svarbu parodoje aptarti?

Eglė: Gamtos klausimas yra vienas iš tų svarbių elementų: kaip kapinės gali išlikti aktualios ir veikiančios miesto struktūroje ne tik per istoriją, bet ir per savo gamtiškumą. Kitas klausimas susijęs su kapinių kaip teritorijos daugiasluoksniškumu. Turime ne tik istorinį pasakojimą, bet ir kultūrinį, meno istorijos, asmenybių pasakojimus, kurie ten yra nugulę.

Man atrodo, kalbant apie Rasas, svarbu pagalvoti, kaip mums rūpintis atmintimi tų, kurių mes nepažinojome ir su kuriais neturime asmeninių ar net ir tolimų giminystės ryšių. Čia turiu galvoje ne tik Basanavičių ar Čiurlionį, bet platesnę visuomenę. Taip pat verta pagalvoti, kokios yra kitos pagarbos formos, kurios įprasminamos nebūtinai per paminklą ar jo atstatymą.

Kokias Rasų kapines norite atskleisti parodos lankytojams?

Vida: Gyvas. Kad po parodos lankytojas savarankiškai aplankyti šias kapines ir padėkotų gyvenusiems, dirbusiems, kūrusiems, tiems, kurių darbus žinome ir jais remiamės.

Daugiau

Paroda Vilniaus miesto muziejuje pradeda veikti liepos pabaigoje. Rasų kapinėse – teminės ekskursijos apie vabalus, kerpes ir grybus, paukščius, architektūrą, istoriją.

Nematomos ausys ir akys

Rugilė Audenienė

Vytautės Ribokaitės nuotr.

83

Kas lieka su tavimi mieste vasarą, kai draugai išsivažinėja? Visuomet – nematomi „Jaunimo linijos“ savanoriai. Savanoriavimas, nors ir nėra tikras darbas, atneša naujų kompetencijų ir sutvirtina emocinį stuburą, sako Vaiva Andrusevičiūtė, nuėjusi ilgą kelią nuo pirmojo skambučio iki supratimo, kad gali ruošti naujus savanorius.

„Pati nesikalbėdavau apie savo problemas. Ironiška – dabar savanoriauju „Jaunimo linijoje“, – šypteli vilnietė, kurios ketverių metų savanoriavimo sąskaitoje – daugiau nei pusšimtis parengiamuosiuose kursuose apmokytų jaunuolių didžiulėje 400 savanorių šeimoje.

„Keičiau darbą ir pasidariau *gap year* – nuėjau savanoriauti, – prisimena rinkodaros srityje dirbanti V. Andrusevičiūtė. – Tris mėnesius grupėje mokėmės apie empatijos stiprinimą, išklausymą, net *emoji* kultūrą, paskui modeliaivome situacijas, kaip kalbėtis. Galvojau, niekada nesugebėsiu dalyvauti tokiuose pokalbiuose, bet pati nustebau – kai išsitre-
niravau vidinius raumenis, visos temos tapo nebe tokios kritinės.“

Iki pirmojo kontakto ėjo pamažu: stebėjo, kaip dirba patyrę budintys savanoriai, atsiliepė į surežisuotus skambučius.

„Pirmas mano pokalbis buvo labai sudėtingas: kalbėta ir apie incesto atvejį šeimoje, natūraliai apėmė didžiulis stresas, nežinomybė, bet jaučiausi pasiruošusi. Šalia buvo patyręs savanoris. Išmokau, kad galiu būti tiesiog klausanti ausis ir keliauti kartu per vidines žmogaus paieškas. Tai ir gyvenime suteikia ramybės, pasitikėjimo savimi, sutvirtina emocinį stuburą“, – po pirmojo pokalbio Vaiva sako supratusi, kad savanorystė nėra bandymas žmonėms padėti susitvarkyti gyvenimus.

Nors gyvenime susikuriame elgesio modelius – siūlome patarimus, advokataujame ar filosofuojame, kad „viskas sunku“, nė vienas iš jų nėra tikras išklausymas. „Empatija yra dėmesys ir smalsumas: „Aš girdžiu, ką tu sakai“, „Ko tu dabar norėtum?“ Svarbi pauzė net ir žinant – kitaip nebegali girdėti kito, nes įkrenti į savo patirtį“, – įsitikinusi patyrusi savanorė.

Šiomet 35 metus gyvuojanti „Jaunimo linija“ už ilgametę emocinę paramą jaunimui apdovanota Šv. Kristoforo statulėle. Skambučių ir žinučių į organizacijos *chatą* tik

daugėja. Z ir Alfa kartos jaunuoliai atviresni, laisvesni, jie pasakoja apie nerimą dėl įvykių pasaulyje, santykius, mokslus, valgymo sutrikimus, meilę, tapatybę, kartais – ir savižudybės šėšėlj.

„Kartais žmogus paskambina, ir prasideda: „Na, čia taip nutiko...“ Gali valandą taip marinuotis, bet savanoriui reikia gebėti tiksliai ir atvirai paklausti: „Ar tu turi romaną?“, „Ar galvoji apie savižudybę?“ – labai svarbus klausimas, prieš kurį užduodami visi pradžioje sustingsta. Svarbu nelaukti, kol žmogus pats įvardys – klausdamas parodai, kad gali kalbėti įvairiomis temomis. Z, Alfa kartos žmonės yra empatiški, jautrūs, todėl kai mokomės, kartais suabejoja: „Nenoriu etikečių klijuoti, nenoriu *judge’nti*...“ Tada sakome: klauskite kitaip, bet kad suprastumėt.“

Būna, lūkesčiai neišsipildo. „Negali per valandą pakeisti žmogaus gyvenimo, išgelbėti nuo toksiškų santykių, smurto, – svarbią pamoką išmoko savanorė. – Tiesiog įnešame šiek tiek oro, kad emociniai raumenys stiprėtų.“

Net per atrankas į savanorius, jei žmogus sako norintis visiems padėti, ji stengiasi parodyti, kad motyvacija keisti pasaulį gali dingti vos po vieno nepavykusio skambučio. Labiau įkvepia noras įgyti įgūdžių, kuriuos jaunuoliai vėliau panaudos darbe ir gyvenime.

Jauni žmonės, sako Vaiva, jai labai patinka tuo, kad geba suprasti save: „Mes, *millenials*, varom iki perdegimo, nukritimo, o jie: tai peržengia mano ribas, aš noriu sustoti. Nuostabu. Aš vis dar mokausi taip save saugoti ir savimi rūpintis.“ Tiesa, net per savanorių mokymus kartojama: turėtum ateiti išsimiegojęs, pavalgęs, ramus, kad galėtum kokybiškai išklausti kitą žmogų.

„Esi tiesiog žmogus šalia kito žmogaus“, – apie savanorystę sako V. Andrusėvičiūtė.

Savanoriaudama Vaiva išmoko susitarti ir su savo nerimu – rytais netikrina telefono, lanko psichoterapiją. Daug džiaugsmo suteikia šokiai – lindihopas, zouk, bliuzas. Ir vilnietiški ritualai: aplankyti Bernardinų kapines, Markučių parką, išgerti kavos „Eskedar Coffee“ Pilies gatvėje. Jeigu vasarą atsidurtume Šv. Ignoto gatvėje senamiestyje, pataria ieškoti medinių vartų ir paslaptingo kiemo šalia „La Boheme“.

„Nėra buvusių savanorių: jei baigei mokymus, esi dar vienas žmogus visuomenėje, gebantis kalbėtis sudėtingomis temomis...“ – vieną iš savanorystės plusų įvardija Vaiva ir išbėga į gyvenimo reikalų pilną penktadienį.

Greičiau prie vandens!

Neakivaizdinukas ir Mapa Mundi
Tekstas ir vaizdas

60

Ak, kaip gera buvo įšokti į Gelūžės ežerą! Vanduo – tiesiog pasaka, o aš taip skubėjau, kad net savo žalios kepuraitės nespėjau nusiimti! Vos išlipau ant kranto, kojos jau pačios neša link tinklinio aikštelės – juk pažadėjau draugams parodyti, kaip moku gaudyti kamuolį.

Aplinkui tiek veiksmo, kad net akys raibsta! Vieni ant ramaus vandens supasi medinėse valtelėse ir maitina praplaukiančius ančiukus, kiti pakrantėje stato milžiniškas smėlio pilis arba tiesia staltieses ir ruošia skaniausius iškylos užkandžius. O aš jau planuoju kitas stoteles: pirmiausia lėksiu prie Balžio ar Antavilio, tada nersiu į smaragdinę Žaliųjų ežerų gaivą, o vakarop pasislėpsiu prie paslaptingo-

jo Juodžio ar mažojo Raistelio. Vilnius vasarą yra tiesiog pati geriausia vieta pasaulyje, o jo ežerai – tikros nuotykių oazės!

Gretimame puslapyje paruošiau jums kai ką labai smagaus. Taip skubėjau čiupti kamuolį ir bėgti į paplūdimį, kad netyčia supainiojau visus šių ežerų vardus. Jų raides išmėčiau po pakrantės smėlį! Dabar nebepavyksta suprasti, kur koks ežeras pasislėpė... Pažvelk į šį raidžių margumyną. Ar padėsi man juos surasti? Įrašyk teisingus pavadinimus, ir skaičiukais pažymėtos raidės tau išduos, kas gi tavęs laukia šią vasarą!

Na, o dabar jau užteks plepėti! Saulė kaitina, o mano braškiniai ledai tuoj ištirps – bėgu gaivintis ir džiaugtis vasara. Iki susitikimo prie ežero!

Daugiau

Neakivaizdinukas yra projekto „Neakivaizdinis Vilnius“ personažas, kuris kviečia vaikus augti kartu su Vilniumi ir jį tyrinėti. Jis kartu keliauja vaikiškais maršrutais, žaidžia žaidimus, sprendžia užduotis.

AR ESI PASIRUOŠĘS LINKSMIAUSIEMS NUOTYKIAMS
PRIE VILNIAUS EŽERŲ? IŠNARPLIOK SUPAINIOTUS
EŽERŲ VARDUS, O SKAIČIUKAIS PAŽYMĖTOS RAIDĖS
IŠDUOS, KAS GI TAVĘS LAUKIA ŠIĄ VASARĄ!

JŽAIEIL

A	E				
---	---	--	--	--	--

YTSLIAVNA

A						Y
---	--	--	--	--	--	---

4

EŪLGŽĖ

E	Ū			
---	---	--	--	--

7

SIŽLBA

	L			
--	---	--	--	--

JUOIDS

			D	
--	--	--	---	--

8

VČNŲOARIDI

V		Č				
---	--	---	--	--	--	--

1

PUJŲOP

U				
---	--	--	--	--

3

LĖSOATS

	L		Ė	
--	---	--	---	--

6 2

ITISLARES

R	A	I	T			
---	---	---	---	--	--	--

5

ASASSU

			S		
--	--	--	---	--	--

9

									!
--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

1 2 3 4 5 6 7 8 9

FESTIVALIAI

Birželio 12 d.

„Kultūros naktis“

Vilniaus muziejai, skverai, maisto vietos

Tikra kultūros siautulio naktis! Nemokamos ekskursijos po parodas, skaitymai, „Kultūrpėstis“, koncertai, menai, kvapai, audiofestivalis „Banguoja“, LATGA autorių namai. Ir net tylioji diskoteka A. Mickevičiaus bibliotekoje. Juk ateisi?

www.kulturosnaaktis.lt

Tylioji diskoteka bibliotekoje. Mindaugo Masaičio nuotr.

Birželio 12–14 d.

Vilniaus dailės festivalis

Lietuvos dailininkų sąjunga, Vokiečių g. 4

150-osioms Antano Zmuidzinaičiaus gimimo metinėms skirtas festivalis sako: tapytojams reikia bendruomenės.

www.galerija-lds.lt

Birželio 16–18 d.

„Žaliafestas“

Sapiegų rūmų parkas, Antakalnio g. 17

Nemokamas festivalis jaunimui žaliuoja nuo kūrybos! Sapiegų rūmai atvers duris trumpametražių filmų peržiūrai, „Vilnius sveikiau“ paruoš staigmenų.

www.zalianamis.lt

Birželio 18 d.

Tiriamosios žurnalistikos festivalis

Konferencijų centras, Arklių g. 18

Ką tiria ir patiria Europos ir Vilniaus žurnalistai? Bus naujienų ir dirbtuvės norintiems suprasti pasaulį!

www.lzc.lt

Birželio 20–21 d.

„Paupys fest“

Paupio turgus, Aukštaičių g. 7

Įsivaizduojat, Paupio turgui jau 5-eri! Tai nusipelnė dviejų dienų maisto, muzikos ir žaidimų. Ateikit, turgus bus pilnutėlis šventės!

www.paupioturgus.lt

Iki birželio 25 d.

Vilniaus festivalis

Lietuvos nacionalinė filharmonija ir kitos vietos

30 metų šiam spalvingos klasikos Vilniaus miesto festivaliui! Pagrindinis muzikinis pabaigos akcentas – svečias iš Liuksemburgo, pianistas Francesco Tristano.

www.vilniusfestivals.lt

Liepos 25 d.

„Upės festivalis“

Neries pakrantėje

Šv. Kristoforo dieną švęskime prie upės! Nutrūktgalviškos dviračių „Red Bull Tandemynės“, sporto pramogos, muzika, kinas ir net mažųjų vilniečių draugas Neakivaizdinukas. Plaukiam?

www.vilnius-events.lt

INSTALIACIJOS

Birželio 9, 10 ir 11 d.

„444-asis sezonas“

Vilniaus senasis teatras

Menininkas Vincentas Rougmanacas lankėsi Vilniuje skirtingais metų laikais ir Vilniaus senajam teatrui sukūrė instaliaciją.

www.senasis.lt

Iki birželio 28 d.

„Metrika Nr. 5, interliudas“

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Gedimino pr. 51

Marissos Lee Benedict ir Davido Rueterio videoinstaliacija rodo j bibliotekos saugyklas patekusias psichoterapeutes, kurioms kalba archyvo dokumentai.

www.lnb.lt

PIKNIKAS IR MUZIKA

Liepos 7–10 d.

„Kristupo piknikai“

Bernardinų sodas, Barboros Radvilaitės g. 8A

Tradiciškai vasarą einame į Kristupo vasaros festivalį, bet jei yra nuotaika, susitinkame „Kristupo piknikuose“.

www.kristupofestivalis.lt

Moksleivių dainų šventės spalvos. Organizatorių nuotr.

DAINOS

Liepos 3–6 d.

Moksleivių dainų šventė

Kalnų, Vingio parkai ir kitos vietos

Po 10 metų Moksleivių dainų šventė grįžta! Šimtai chorų, orkestrų, šokių grupių, jūra tautinių kostiumų, šeši dideli renginiai – tikrai energingas šėlsmas!

www.lmds.lt

Liepos 5 d.

Jaunųjų dainų autorių stovyklos koncertas

Trakų Vokės dvaro sodyba, Žalioji a. 2A

„Bardai LT“ kviečia jaunuolius į muzikinę kūrybinę stovyklą, o paskui – pasiklausyti čia gimusių kūrybių.

www.bardai.lt

EKSKURSIJOS

Birželio 13, 17 ir 20 d.

„Paparčio žiedo paslaptis“

Istorijų namai, T. Kosčiuškos g. 3

Etnografijos saugykloje tarp XVIII–XX a. pr. gyvenimą Lietuvos kaime menančių artefaktų atgais paparčio žiedo legenda!

www.lnm.lt

Birželio 17, liepos 16, rugpjūčio 22 d.

„Fotografo Jano Bułhako Vilnius“

Signatarų namai, Pilies g. 26

150-ąsias vieno žymiausių Vilniaus fotografų gimimo metines smagu paminėti keliaujant po jo mylėtą miestą.

www.lnm.lt

NAUJOS PARODOS

Visą vasarą

Daivos Kairevičiūtės rašytojų fotografijų paroda

Pamėnkalnio vila, Pamėnkalnio g. 34

Menininkė nuo 2019-ųjų fotografuoja rašytojus, o parodoje „Aš / Kitas“ atskleidžia ir užkuliusius – pavyzdžiui, kaip reaguoja rajono praeiviai.

www.vilniusliterature.lt

Iki rugpjūčio 2 d.

„Baltupiai: nuo Cedrono iki betono“

Ateities g. 10A

Vilniaus muziejus drauge su baltupiečiais pasakoja apie senuosius ir naujuosius Baltupius. Ar žinojote, kad Baltupių žemes anksčiau valdė dominikonai?

www.vilniausmuziejus.lt

Paroda Baltupiuose. Gintarės Grigėnaitės nuotr.

Iki rugpjūčio 30 d.

„Žvelgia vienas į kitą“

Istorijų namai, T. Kosčiuškos g. 3, Vilnius

XX amžiuje fotografas Stanisławas Filibertas Fleury vaikščiojo po Vilnių, XXI amžiuje tai daro rašytojas Sigitas Parulskis. Kaip *kalbasi* jų nuotraukos?

www.lnm.lt

Visą vasarą

„(Ne)saugumo ribos“

Radvilų rūmų dailės muziejus, Didžioji g. 4

Šiuolaikinio meno paroda apie ribas – geopolitines, kūniškas, skaitmenines. Kitoks žvilgsnis į neramų laiką.

www.lnm.lt

KINAS

Liepos 29–rugpjūčio 7 d.

„Kinas po žvaigždėmis“

Valdovų rūmų kiemas, Katedros a. 4

Pledukas, draugo petys šalia, žvaigždės danguje ir ekrane – jau laukiame!

www.kinaspozvaigzdemis.lt

PO DANGUMI

Birželio 20 d.

Žolynų turgus

Bernardinų sodas, Barboros Radvilaitės g. 8A

Žaliausi žolynai, amatai, koncertai – atgijęs XX amžiaus pradžioje populiarus žolynų turgus prieš Rasas tikrai nusipelno dėmesio.

www.etno.lt

Birželio 10, liepos 9, 23, rugpjūčio 13 d.

„MO lauke. Poezijos skaitymai“

MO muziejus, Pylimo g. 17

Jeį vasarą einame pro MO ir lauke sėdi būrys žmonių, žinome – vyksta poezijos skaitymai. Išgirsime ir atšiaurių, ir drąsių eilėraščių.

www.mo.lt

Rugpjūčio 29–29 d.

Diskusijų festivalis „Būtent!“

Bernardinų sodas, Barboros Radvilaitės g. 8A

Visi turime tą ramybės neduodantį klausimą... Dvi aktyvios diskusijų dienos – ten galime rasti atsakymą!

www.diskusijufestivalis.lt

Kiekvieną vasaros penktadienį

„Skamba Aušros vartų vargonai“

Aušros Vartų g. 14

Aušros Vartai – vienintelė vieta Lietuvoje, kur vargonų gausmo pro atvirus galerijos langus galime paklausti tiesiog gatvėje. Stabtelėkime?

www.ausrosvartai.lt

Visą vasarą

Nemokama joga

Vingio parkas, M. K. Čiurlionio g. 100

Kas vasarą parke susiburia jogos pradinukų ir profesionalų bendruomenė. Gal kartu į pievą Žvėryne?

www.vilniusevents.lt

RANKOMIS

Rugpjūčio 20 d.

„Knit Happens“

MO muziejus, Pylimo g. 17

Su mezgėjų bendruomene šiemet ir vėl MO terasoje rankomis išmėgsime nerimą, džiaugsmą. Skambės ir DJ muzika!

www.mo.lt

Mezgimo vakarėlis! Ryčio Šeškalčio nuotr.

Daugiau

www.vilnius-events.lt

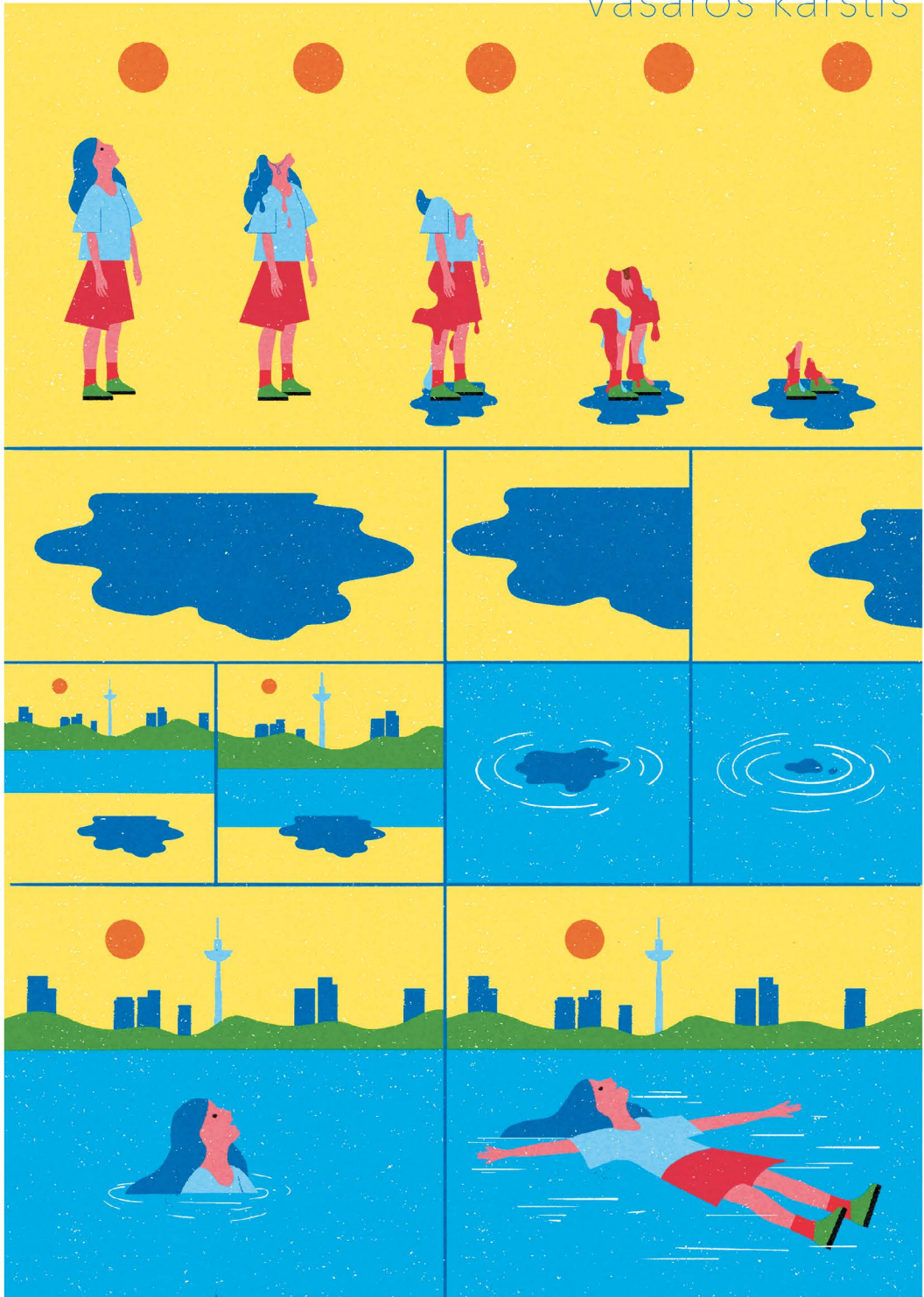
Atraskite patys

„Simbiocity“ kino vakarą Ozo parke birželio 11 d.; augalingą „Augalyn Fest“ rugpjūčio 23 d. Nepamirškite pamojuoti vasarai – didžiausias Vilniaus miesto festivalis „Sostinės dienos“ rugsėjo 4–6 d.

KOMIKSAS

Staselė Jakunskaitė

Vasaros karštis

• **Šv. Baltramiejaus
bažnyčia**
(p. 35)

**Užupio meno
inkubatorius** •
(p. 36)

**Valakampių
vilos** •
(p. 38)

• **Buvusi
Konstantino Stašio
vila**
(p. 39)

• **Kino studija
„Kinema“**
(p. 41)

• **Kimči
festivalis**
(p. 45)

• **CUP
daržas**
(p. 49)

• **Geležinio Vilko
žiedo gėlynas**
(p. 53)

• **Rasų kapinės**
(p. 54)

• **Raistelio
ežeras**
(p. 60)

• **Gelūžės ežeras**
(p. 60)

**Neakivaizdinis
VILNIUS**

🌐 neakivaizdinisvilnius.lt

f [Neakivaizdinisvilnius](https://www.facebook.com/NeakivaizdinisVilnius)

📷 [neakivaizdinis_vilnius](https://www.instagram.com/neakivaizdinis_vilnius)

Mobiliąją programėlę
„Neakivaizdinis Vilnius“
galima atsisiųsti

Leidinyss apie mažiau atrastas Vilniaus erdves ir asmenybes.

LEIDĖJAS Vilniaus miesto savivaldybės administracijos

Užsienio ryšių ir turizmo skyrius

TEKSTŲ AUTORIAI: Arnas Šarkūnas, Jurgita Ogulevičiūtė-Guehlke, Paulius Bagočiūnas,

Monika Augustaitytė-Mickūnienė, Eglė Jarmolavičiūtė, Ginta Gaivenytė,

Mantas Adomėnas, Rokas Mikšius, Saulė Untanaitė, Vaiva Marozienė,

Agnė Šimkūnaitė, Rugilė Audenienė, Neakivaizdinukas ir Mapa Mundi.

VIRŠELIS: Arno Šarkūno nuotr.

TURINYS: AUKSO ŽUVYS

TURINIO REDAKTORĖ Rugilė Audenienė

DIZAINAS: RŪT

MAKETAS: Vilma Černiauskaitė

KALBOS REDAKTORĖ *Ne atbula ranka*

TIRAŽAS 8 000 egz. (platinamas nemokamai)

ISSN 2669-025X

Žurnalas
atspausdintas ant
FSC sertifikuoto
popieriaus.

